

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Katedra psychologie

Bakalářská práce

Barbora Kojanová

Osobní pohoda dítěte v kontextu vztahů v rodině

Children's well-being in the context of family relationships

Praha, 2017

Vedoucí práce: doc. PhDr. Ilona Gillernová, CSc.

Děkuji vedoucí mé práce doc. PhDr. Iloně Gillernové, CSc. za čas, který mi věnovala, za rady a konstruktivní připomínky, bezvadnou komunikaci a osobní a milý přístup. Dále chci poděkovat mé rodině a přátelům, bez kterých by tato práce nevznikla.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 4. 5. 2017

.....
Barbora Kojanová

Abstrakt:

Tato bakalářská práce má za cíl postihnout souvislost osobní pohody dítěte a vztahů v rodině. Tato práce se skládá ze dvou částí. V první, literárně-přehledové části, jsou uvedeny teoretické informace k tématu osobní pohoda dítěte a její souvislost s výchovnými styly rodičů, komunikací dítěte s rodiči a společně stráveným časem. Literárně-přehledová část vychází převážně z výsledků zahraničních výzkumů. Druhou část představuje návrh empirického šetření, které by zjišťovalo souvislosti osobní pohody dítěte a vztahů v rodině u českých adolescentů. Navržený výzkum je kvantitativního typu a jeho výsledky by mohly nalézt uplatnění v poradenské praxi.

Klíčová slova:

Osobní pohoda dítěte, výchovné styly rodičů, komunikace dítěte s rodiči, společně strávený čas

Abstract:

The bachelor thesis aims to cover the relationship between children's well-being and family relationships. This study consists of two parts. The first literary-overview part provides theoretical information on the topic of children's well-being and its relationship with parental rearing styles, parent-child communication and time spent together. Literary-overview part is based mostly on the results of foreign research. The second part presents a proposal of empirical survey, which would investigate the relationship between children's well-being and family relationships concerning Czech adolescents. The proposed research is of a quantitative type and it could be applied in counselling practice.

Keywords:

Children's well-being, parental rearing styles, parent-child communication, time spent together

Obsah

Úvod.....	7
1. Osobní pohoda a kvalita života dítěte	8
2. Výchovné styly v rodině	10
3. Osobní pohoda dítěte v kontextu výchovných stylů.....	11
4. Výchovný styl matky a otce a jejich kombinace	16
5. Jak se liší osobní pohoda chlapců a dívek?.....	21
6. Komunikace mezi rodiči a dětmi	23
7. Společně strávený čas rodičů a dětí	27
8. Návrh výzkumného projektu	31
8.1 Cíle výzkumu, výzkumné předpoklady a otázky	31
8.2 Výzkumné metody	33
8.3 Výzkumný vzorek	35
8.4 Sběr dat a jejich zpracování	36
Diskuse.....	38
Závěr	41
Použitá literatura	42
Přílohy	

Úvod

Tato bakalářská práce se zabývá osobní pohodou dítěte v kontextu vztahů v rodině. Téma vztahy v rodině je rozděleno do tří hlavních oblastí a to výchovné styly rodičů, komunikace dětí s rodiči a společně strávený čas dětí s rodinou. Všechny tyto oblasti jsou rozebírány zejména v souvislosti s osobní pohodou dítěte.

Toto téma jsem si vybrala z toho důvodu, že jsem se o problematiku well-being již v minulosti zajímala. V budoucnu se chci zaměřovat hlavně na práci s dětmi a rodinami a myslím si, že orientace v této oblasti pro mne bude velmi přínosná.

Tato práce vychází převážně ze zahraničních výzkumů a to z toho důvodu, že v České republice k tomuto tématu ještě moc informací a výzkumů není. Tento fakt představuje další důvod, proč jsem si vybrala toto téma. Existují české výzkumy, které zjišťovaly kvalitu života dítěte a i jednotlivé aspekty vztahů v rodině, ale ne souvislost těchto dvou oblastí. Proto jsem čerpala zejména ze zahraničních zdrojů.

Ve všech výzkumech, jejichž výsledky uvádím v této práci, byla použita metoda dotazování, ať už formou dotazníků nebo rozhovoru. Z důvodu lepší přehlednosti a čtivosti tento fakt u některých výzkumů neuvádím.

V práci se nejprve zabývám výchovnými styly v rodině, poté komunikací s rodiči a nakonec společně stráveným časem v rodině. Tato témata jsou členěna do kapitol, které jsou ale vnitřně provázané. Poslední kapitola obsahuje návrh výzkumu k tomuto tématu.

Cílem práce je zmapovat fenomén osobní pohody u dětí zejména s ohledem na vztahy v rodině za použití výsledků nejnovějších studií a navrhnout výzkum, který by množství poznatků, které k této problematice existují, ještě rozšiřoval.

Překlady použitých zdrojů v anglickém jazyce jsou mé vlastní. Používám citační styl APA.

1. Osobní pohoda a kvalita života dítěte

Osobní pohoda je český ekvivalent pro termín well-being. Součástí well-being je několik dimenzí a to duševní, tělesná, sociální a spirituální. Tato práce se bude zabývat hlavně sociální dimenzí, nicméně všechny složky well-being na sebe vzájemně působí a ovlivňují se. Osobní pohoda je ovlivněna vnímanou sociální oporou a kvalitou sociálních vztahů (Kebza, 2005).

Obecně panuje shoda, že well-being je cílem života každého člověka a neshoda v tom, co všechno dělá člověka šťastným. Velmi jednoduchý model popisující well-being říká, že u člověka, u něhož je well-being vysoké, převažují pozitivní aspekty života nad negativními (Bradburn & Noll, 1969).

Dle Ryffové a Keyese (1995) má **struktura well-being** šest dimenzí: sebezpřijetí, pozitivní vztahy s druhými, autonomie, zvládnutí životního prostředí, smysl života a osobní rozvoj. Specifičtěji k pozitivním vztahům s druhými, ti, kteří skórují vysoko, mají vřelé, uspokojující a důvěrné vztahy, zajímají se o blaho ostatních, jsou schopni empatie a intimacy, rozumí tomu, co vztahy dávají a berou (Ryff & Keyes, 1995). Další důležitou dimenzí osobní pohody je tělesná zdatnost. Pohybová aktivita má příznivý účinek na psychickou pohodu, jak krátkodobě, tak i dlouhodobě. Příznivě působí na sebeúctu, depresi, úzkost, tenzi atd. (Kebza & Šolcová, 2005).

Dle Kebzy a Šolcové (2005) je subjektivní pocit osobní pohody tvořen čtyřmi komponentami – psychická osobní pohoda v užším slova smyslu, sebeúcta, sebeuplatnění a osobní zvládnutí.

Prožitek osobní pohody může být ovlivňován i vlastnostmi a charakteristikami osobnosti – např. sebehodnocení, lokalizace kontroly, atribuční styl, self-efficacy, hardiness, sense of coherence, pozitivní/negativní emotivita, zvládnutí stresu (Kebza & Šolcová, 2005). Co se týká vrozených temperamentových vlastností, osoby spokojené se životem a sebou samými jsou extravertní a emočně stabilní. Introverti a labilní osoby jsou se svým životem a sebou samými spokojeni méně. Dále se životní spokojeností a vysokým sebehodnocením souvisí svědomitost. Přívětivost koreluje s životní spokojeností, ale ne se sebehodnocením (Blatný, 2005).

Ve výzkumu zjišťujícím **indikátory kvality života** u dětí ve věku 11-15 let měla největší váhu „*potřeba mít přátele a kamarády*“, na druhém místě „*potřeba mít rodinu a potomky*“ (viděno spíše do budoucnosti), dále „*potřeba mít vztah s druhým člověkem*“ a „*potřeba společných rodinných činností*“. Všechny tyto potřeby jsou duševního a

sociálního charakteru. Naopak nejméně důležité se ukázaly potřeby materiální. Za špatný život děti považovaly život v neúplné rodině, s nedostatkem peněz a kamarádů. Výborný život podle nich mají děti, které žijí v úplné, harmonické rodině, mohou říct mámě všechno a považují otce za vzor (Svatoš & Švarcová, 2006).

Kvalita života českých dětí (a s tím související životní spokojenost) je vysoká. Více než 80% dětí se cítí šťastných. Kvalita života dětí souvisí s pohlavím a věkem. Horší kvalita života je u dívek a starších dětí. Kvalita života dětí naopak nezávisí na místě bydliště, zda děti žijí na vesnici, v malém městě nebo velkém městě. Spokojenější jsou děti z úplných rodin (Hlaváčková, Hodačová, Csémy, Šmejkalová, & Čermáková, 2010). I zahraniční výzkumy potvrzují, že u dívek je životní spokojenost nižší než u chlapců a zároveň osobní pohoda u adolescentů klesá s věkem, zvyšuje se množství internalizačních i externalizačních problémů a klesá subjektivní well-being.

Ve výzkumu, který byl proveden na českých dětech bylo zjištěno, že děti s problematickými sociálními vztahy, se cítí v průměru méně šťastné než ostatní děti. Sociální vztahy jsou zde posuzovány na základě odpovědí na následující položky: kvalita vztahů v rodině, komunikace s matkou, osamělost a vztahy s vrstevníky. Téměř 75% dětí, jejichž vztahy jsou problematické, se cítí vůbec ne šťastně nebo ne moc šťastně. Zároveň děti s problematickými vztahy hodnotí svůj zdravotní stav jako špatný mnohem častěji než ostatní děti. Děti, které se cítí více šťastné, vychází lépe s rodiči, než děti, které se spíše necítí šťastné. Vnímaný pocit štěstí u dětí s problematickými vztahy významně závisí na množství volného času stráveného s rodinou. Toto kritérium bylo ve vztahu ke kvalitě života významnější než formální struktura rodiny. Děti, které měly problémy ve vztazích, se cítily častěji šťastné, pokud denně mluvily s rodiči a scházely se s nimi u jídla. Kvalita života dětí, které tráví hodně volného času v rodině, je vyšší (Hodačová, Hlaváčková, Csémy, Šmejkalová, & Čermáková, 2011).

2. Výchovné styly v rodině

Existuje mnoho druhů typologií výchovných stylů, např. teorie Kurta Lewina, model devíti polí Jana Čápa. Tato práce bude vycházet převážně z práce Diany Baumrindové, zejména proto, že většina výzkumů zabývajících se touto tematikou, čerpá právě z ní. Model **Baumrindové** sleduje dvě vzájemně nezávislé dimenze, **vnímavost**, citlivost a vstřícnost rodičů vůči dětem (*responsiveness*) a **náročnost** rodičů z hlediska požadavků kladených na dítě (*demandingness*). Vnímavost zahrnuje naladěnost rodiče na dítě, ochotu reagovat na jeho požadavky, vřelost a podporu. Dimenze požadavků zahrnuje množství a druh nároků, které rodiče kladou na dítě, kontrolu chování a monitorování aktivit. Na základě těchto dvou dimenzí Baumrindová rozlišuje 4 rodičovské výchovné styly: autoritativní, autoritářský, shovívavý a zanedbávající. **Autoritativní** styl výchovy se vyznačuje vysokou mírou požadavků a zároveň citlivostí, **autoritářský** styl charakterizuje vysoká míra požadavků, ale nízká míra citlivosti, **shovívavý** styl charakterizuje nízká míra požadavků, ale vysoká míra vřelosti a pro **zanedbávající** styl je typická nízká míra jak vřelosti, tak požadavků. Shovívavý a zanedbávající styl bývá někdy uváděn dohromady s názvem **permisivní**. Děti a dospívající autoritativních rodičů jsou nejvíce schopní a výkonní a nejlépe přizpůsobení (Baumrind, 2005).

V České republice byl proveden výzkum na téma výchovných stylů dle Čápa, jehož model se od modelu Baumrindové liší. Čáp rozlišuje 4 druhy výchovného řízení (silné, střední, slabé, rozporné) a čtyři druhy emočního vztahu (záporný, záporně-kladný, kladný, extrémně-kladný) (Čáp, 1996). U českých dětí je nejčastější záporný emoční vztah a rozporné řízení (29,3%), následuje kladný emoční vztah a slabé řízení (17,3%), záporný emoční vztah a slabé řízení (13,8%), extrémně-kladný emoční vztah a slabé řízení (12,9%). Tato data jsou z roku 2002, kdy bylo dotazováno 2178 respondentů ve věku od 11 do 18 let. (Gillernová, 2005). Procentuální zastoupení výchovných stylů v ostatních zemích budu uvádět níže.

Děti se nejlépe vyvíjejí v rodině s vysokou citlivostí a vnímavostí a zároveň vysokou úrovní požadavků (autoritativní styl výchovy). Naopak děti s nejvíce problematickým vývojem mají rodiče s oběma dimenzemi na nízké úrovni (zanedbávající styl výchovy). Tohoto výzkumu se účastnilo 370 dětí ve věku 9 až 10 let a jejich matky (Fletcher, Walls, Cook, Madison, & Bridges, 2008).

3. Osobní pohoda dítěte v kontextu výchovných stylů

Na začátek je třeba říci, že výchovné styly rozhodně souvisí s osobní pohodou dětí a adolescentů a to přímo i nepřímo. Nepřímý vliv výchovných stylů na osobní pohodu znamená, že osobní pohoda souvisí s velkým množstvím proměnných nebo je jimi ovlivňována. Mezi tyto proměnné lze zařadit např. sebehodnocení, sebeúctu, úspěšnost ve škole a další. Jestliže například autoritativní výchovný styl zvyšuje sebehodnocení, zvyšuje tím i osobní pohodu dítěte (Kebza & Šolcová, 2005).

Výzkumy použité v této kapitole pochází z různých zemí světa. Nejprve uvedu výzkumy americké, poté evropské, asijské a další.

Ve výzkumu provedeném ve Spojených státech na studentech střední školy (N=272), kdy participanti vyplňovali dotazníky ve školní třídě, bylo zjištěno, že s vyšší mírou životní spokojenosti souvisí autoritativní výchovný styl. Mezi autoritativním výchovným stylem matky a zbývajících třemi styly byl zjištěn statisticky signifikantní rozdíl. Autoritativní výchovný styl souvisel s vyšším sebehodnocením, životní spokojeností a nižší depresivitou než zbývající tři styly. U výchovného stylu otce je tomu podobně, s vyšším sebehodnocením a životní spokojeností je spojen autoritativní výchovný styl. Dále byly zjištěny rozdíly mezi shovívavým výchovným stylem matky a autoritářským a zanedbávajícím výchovným stylem, kdy shovívavý výchovný styl je spojen s vyšším sebehodnocením a životní spokojeností (Milevsky, Schlechter, Netter, & Keehn, 2007).

Ve výzkumu provedeném ve Spojených státech se zjišťovala souvislost mezi rodičovskými styly výchovy a několika indikátory dětského well-being. Výzkumu se účastnilo 370 dětí čtvrté třídy a jejich matky. Obě strany zvláště vyplnily dotazníky a zodpověděly otázky v rozhovoru, a to v domácím prostředí. V tomto výzkumu byly na rozdíl od mnoha ostatních zapojeny i matky, které vypovídaly o chování dětí. U dětí zanedbávajících rodičů se podle tohoto výzkumu objevuje nejvíce externalizačních problémů, signifikantně více než u dětí shovívavých rodičů. Nejvíce sociálních problémů mají děti autoritářských rodičů, signifikantně více než děti shovívavých rodičů. Nejlepší úspěchy ve škole byly zjištěny u dětí autoritativních rodičů, signifikantně lepší než u dětí shovívavých rodičů (Fletcher et al., 2008).

Podle longitudinálního výzkumu z USA na 113 dětech sledovaných od 4 měsíců do 15 let je s externalizačními problémy signifikantně spojen autoritářský výchovný styl a s internalizačními problémy je signifikantně spojen permissivní výchovný styl. Množství obou těchto problémů mezi 4 a 7 lety roste (Williams et al., 2009).

Kanadský výzkum zjišťoval souvislost výchovných stylů s chováním batolat. Výzkum probíhal s 59 rodinami, kdy matka i otec vyplnili dotazníky. Střední věk dětí byl 32,75 měsíců (SD=5,78). Výsledky ukázaly, že externalizační chování dětí negativně koreluje s otcovským autoritativním výchovným stylem a pozitivně koreluje s otcovským autoritářským výchovným stylem. Internalizační chování pozitivně korelovalo s otcovským autoritářským výchovným stylem. Adaptivní chování bylo významně spojeno s otcovským autoritativním výchovným stylem. Permissivní výchovný styl matky významně souvisel s externalizačním chováním batolat (Rinaldi & Howe, 2012).

V Chorvatsku byl proveden výzkum na studentech střední školy (N=401) pomocí dotazníků zadávaných během školní výuky. Výsledky ukazují, že adolescenti, kteří své matky vnímají jako autoritativní, jsou šťastnější než ti, kteří je považují za autoritářské. Děti autoritativních a permissivních matek mají vyšší sebehodnocení a mají vyšší životní spokojenost než děti autoritářských matek. U otců byly výsledky podobné. Adolescenti, kteří vnímají své otce jako autoritativní nebo permissivní, jsou šťastnější, mají vyšší sebehodnocení a životní spokojenost, než ti, kteří vnímají své otce jako autoritářské (Raboteg-Saric & Sakic, 2014).

Turecký výzkum zjišťoval souvislost výchovných stylů s několika dimenzemi životní spokojenosti, konkrétně spokojenost s kamarády, se školou, s životním prostředím, s rodinou a se sebou samým. Participanti (N=562) vyplňovali dotazníky ve školní třídě. Výsledky ukázaly, že s vyšší životní spokojeností jsou spojeny dva výchovné styly a to autoritativní a shovívavý. Děti autoritativních rodičů jsou nejvíce spokojeny se školou a rodinou a děti se shovívavými rodiči jsou nejvíce spokojeny s kamarády a se sebou samými. Zajímavé je, že s životním prostředím jsou nejvíce spokojené děti autoritářských rodičů. Nejméně spokojené ve všech zmíněných oblastech jsou děti zanedbávajících rodičů. Signifikantní rozdíly se ukázaly následující: spokojenost s přáteli je vyšší u dětí shovívavých a autoritativních rodičů než u dětí zanedbávajících a autoritářských rodičů; spokojenost se školou a životním prostředím je vyšší u dětí autoritativních rodičů než u dětí, které vnímají své rodiče jako zanedbávající; spokojenost s rodinou je vyšší u dětí s autoritativními a shovívavými

rodiči než u dětí zanedbávajících nebo autoritářských rodičů; spokojenost se sebou samým se ukázala u dětí shovívavých rodičů vyšší než u dětí zanedbávajících rodičů (Cenkseven-Önder, 2012).

Zanedbávající výchovný styl dokonce zvyšuje riziko pokusu o sebevraždu v dětství, i pozdějších sebevražedných pokusů. Toto zjistil rozsáhlý německý výzkum (N=44610) provedený na studentech 9. třídy ZŠ. Co se týká rodičovského chování, významný protektivní efekt rizika sebevraždy představuje mateřská a otcovská vřelost v dětství a kontrola ze strany matky v adolescenci. Autoritativní výchovný styl významně souvisel se sebevražednými pokusy ve smyslu protektivního efektu, v této studii se riziko sebevražedného pokusu ukázalo nižší až o 20%. Naopak zanedbávající výchovný styl představuje významný rizikový faktor sebevražedného chování, v tomto výzkumu se riziko sebevražedného pokusu ukázalo vyšší až 1,5krát. Autoritářský výchovný styl se neukázal jako signifikantní prediktor sebevražedných pokusů (Donath, Graessel, Baier, Bleich, & Hillemacher, 2014).

V interkulturním výzkumu provedeném na rumunských, ruských a francouzských dětech v průměrném věku 10 let (N=325) pomocí dotazníků byla zjišťována souvislost mezi výchovným stylem matky a životní spokojeností dětí a depresivními symptomy. Ve všech zemích byla zjištěna signifikantně kladná korelace mezi autoritativním výchovným stylem a životní spokojeností a záporná korelace mezi autoritativním výchovným stylem a depresivními symptomy. Autoritářský výchovný styl signifikantně negativně koreloval s životní spokojeností v Rumunsku a Rusku a signifikantně pozitivně koreloval s depresivními symptomy pouze u rumunského vzorku (Gherasim, Brumariu, & Alim, 2016).

V Japonsku byla zjišťována souvislost výchovných stylů s pozdějším mentálním zdravím. Respondenty (N=1320) byli dospělí lidé v průměrném věku 35 let (SD=13,9), kteří vyplňovali dotazníky. Znovu se ukázalo, že autoritářský výchovný styl obou rodičů poškozuje well-being a životní fungování a zvyšuje symptomatické problémy a rizikové chování, tyto korelace byly statisticky signifikantní. Autoritativní výchovný styl se ukázal jako příznivě působící na pozdější mentální zdraví, na rozdíl od autoritářského výchovného stylu, který měl řadu negativních účinků na pozdější mentální zdraví. U permisivního výchovného stylu se korelace ve většině výše zmíněných proměnných neukázaly ani záporné, ani kladné (Uji, Sakamoto, Adachi, & Kitamura, 2014).

V Indonésii došli k podobným závěrům. Pět stům adolescentů z Jakartských škol byly zadány dotazníky. Zjistilo se, že vyšší životní spokojenost a mentální zdraví signifikantně koreluje s mateřským i otcovským autoritativním výchovným stylem. Autoritářský výchovný styl obou rodičů nijak nesouvisí s životní spokojeností a mentálním zdravím adolescentů (Abubakar, Van de Vijver, Suryani, Handayani, & Pandia, 2015).

V Indii byl proveden výzkum o vlivu výchovných stylů na děti s poruchami učení. Nevýhodou tohoto výzkumu je poměrně malá velikost výzkumného vzorku (N=32). Děti byly ve věku 7-15 let. Zjistilo se, že děti autoritativních rodičů mají nižší míru úzkosti a deprese než děti autoritářských a permissivních rodičů. Ukázalo se, že existuje signifikantně kladná korelace mezi autoritářským a permissivním výchovným stylem a problémy s úzkostí u dětí s poruchami učení, ale u autoritativního výchovného stylu se signifikantní korelace neukázala (dle předchozích výzkumů na normálních dětech bychom očekávali negativní korelaci) (D'souza & Sudhamayi, 2016).

Výzkum provedený ve venkovských oblastech Číny zjišťoval souvislost rodičovské vřelosti a trestů s externalizačními a internalizačními problémy u dětí. Výzkumný vzorek se skládal z 2000 dětí ve věku 9-13 let, se kterými byly provedeny dva dvouhodinové rozhovory v rozmezí jednoho týdne. Bylo zjištěno, že čím více rodičovské vřelosti děti zažívají, tím méně externalizačních problémů se u nich objevuje. Korelace rodičovské vřelosti a internalizačních problémů nebyla signifikantní. Tresty jsou signifikantně spojené jak s internalizačními, tak s externalizačními problémy. Zajímavé je, že čím byla rodina chudší, tím více se vyskytovaly tresty a drsné zacházení (což následně způsobuje více externalizačních problémů) (Chen & Liu, 2012).

V brazilské retrospektivní studii provedené na studentech vysoké školy (N=293) se výsledky opět potvrdily. Každý participant vyplňoval sérii dotazníků. Autoritativní a shovívavý výchovný styl byly spojeny s vyšší životní spokojeností než zanedbávající a autoritářský výchovný styl. Rozdíly ve výši životní spokojenosti byly signifikantní mezi autoritativním a zanedbávajícím výchovným stylem, autoritativním a autoritářským výchovným stylem, zanedbávajícím a shovívavým výchovným stylem a autoritářským a zanedbávajícím výchovným stylem. Tento výzkum zjišťoval i souvislost výchovných stylů se sebehodnocením. Výsledky ukázaly, že i s vyšším sebehodnocením jsou spojeny výchovné styly autoritativní a shovívavý. Naopak studenti, kteří byli vychováni zanedbávajícím nebo autoritářským výchovným stylem, měli nižší

sebehodnocení. Rozdíly v sebehodnocení byly signifikantní mezi autoritativním a zanedbávajícím výchovným stylem, autoritativním a autoritářským výchovným stylem, zanedbávajícím a shovívavým výchovným stylem a autoritářským a shovívavým výchovným stylem. Autoři studie z výsledků usuzují, že zanedbávající výchovný styl je nejvíce poškozující (Brodski & Hutz, 2012).

Australský výzkum zjišťoval souvislost sebehodnocení a nespokojenosti s vlastním tělem s vnímaným výchovným stylem a váhou u dětí ve věku 7 až 11 let (N=158). Výsledky ukazují, že rodičovská vnímavost a citlivost, ale i množství požadavků, signifikantně koreluje s vyšším sebehodnocením, rodičovská vnímavost koreluje více. Naopak na spokojenost s tělem výchovné styly nemají žádný efekt. Pouze BMI bylo prediktorem nespokojenosti s tělem (Taylor, Wilson, Slater, & Mohr, 2012). Ve výzkumu z USA na adolescentech se zjistilo, že shovívavý výchovný styl způsobuje, že děti mají horší stravovací návyky, jí, co chtějí, více se stravují ve fastfoodech. To může způsobit vyšší BMI a následkem toho snížení životní spokojenosti. Vliv výchovného stylu na well-being je v tomto případě nepřímý (Coccia, Darling, Rehm, Cui, & Sathe, 2012).

Na konec bych ráda pro představu uvedla zastoupení jednotlivých výchovných stylů. Ve Spojených státech jsou nejčastější zanedbávající a autoritativní výchovný styl a nejméně časté jsou shovívavý a autoritářský výchovný styl (Milevsky, Schlechter, Klem, & Kehl, 2008; Milevsky et al., 2007). V Turecku jsou nejvíce zastoupené zanedbávající a autoritářský výchovný styl (Cenkseven-Önder, 2012). V JAR je nejvíce zastoupen autoritativní výchovný styl otce i matky a nejméně autoritářský (Davids, Roman, & Leach, 2015). V Chorvatsku je nejvíce zastoupený autoritativní výchovný styl, až 71,9% matek a 57,4% otců, to je o hodně více než v ostatních zmíněných státech (Raboteg-Saric & Sakic, 2014).

4. Výchovný styl matky a otce a jejich kombinace

Ukazuje se, že výchovné styly matky a otce nepůsobí na děti stejně. Navíc výchovný styl každého z rodičů působí na jiné aspekty prožívání, emočního stavu a chování dětí. Jednotlivé druhy výchovných stylů mají různě velký dopad na děti s ohledem na to, zda je ten který výchovný styl mateřský či otcovský. Výchovné styly otce a matky nemusí být vždy stejné, jejich možné kombinace a působení na dítě rozhodně také stojí za zmínku. Nejprve uvádím výzkumy z USA, poté z Evropy a Asie.

V USA na studentech střední školy (N=272) byly zjišťovány kombinace výchovných stylů obou rodičů. Z celkem 16 možných kombinací čtyř výchovných stylů je nejčastější kombinace zanedbávající matka a zanedbávající otec a to dokonce v 23% případů. Druhá nejčastější kombinace je autoritativní matka a autoritativní otec ve 20,2%. Všechny ostatní kombinace jsou méně časté. Nejméně častými kombinacemi jsou zanedbávající či shovívavá matka a autoritářský či autoritativní otec. Shoda ve výchovných stylech otce a matky byla v 55,7% případů. Co se týká pohlaví rodičů, nejčastější výchovný styl matek je autoritativní a nejčastější výchovný styl otců je zanedbávající (Milevsky et al., 2008).

Je pro děti významnější výchovný styl matky nebo výchovný styl otce? Z výsledků výše uvedené studie lze předpokládat, že:

- Shovívavý otec má na děti menší dopad než shovívavá matka. Zjistilo se totiž, že participanti se shovívavou matkou mají nižší sebehodnocení než participanti jen se shovívavým otcem.
- Zanedbávající otec je pro děti více škodlivý než zanedbávající matka. Participanti, jejichž otec byl zanedbávající, měli vyšší míru deprese a nižší životní spokojenost. U obou zanedbávajících rodičů se tato souvislost prokázala také, nicméně v případě pouze zanedbávající matky nikoliv.
- Co se týká autoritářského výchovného stylu, je pravděpodobně významnější matka. Adolescenti s žádným autoritářským rodičem mají vyšší životní spokojenost než adolescenti s autoritářskou matkou. Se skupinou s pouze autoritářským otcem tento rozdíl nebyl signifikantní.
- Co se týká autoritativního výchovného stylu, je pravděpodobně také významnější matka. Participanti s žádným autoritativním rodičem mají nižší

sebehodnocení a životní spokojenost a vyšší míru deprese než participanti s oběma rodiči autoritativními nebo pouze autoritativní matkou. Navíc participanti s oběma autoritativními rodiči mají vyšší životní spokojenost než participanti s pouze autoritativním otcem.

Zde se tedy výchovný styl otce ukázal důležitější než výchovný styl matky, pouze pokud je zanedbávající. Zdá se, že výchovný styl matky je ve smyslu dopadu na životní spokojenost dítěte důležitější než výchovný styl otce. Nutno dodat, že předchozí závěry byly učiněny na hladině významnosti 0,05, v jednom případě dokonce 0,06. Z jedné studie jistě nelze činit závěry, ale jako námět pro zamyšlení nebo další výzkumy považují tato zjištění minimálně za zajímavá (Milevsky et al., 2008).

Nejen výchovný styl, ale také rodičovská podpora se ukázala důležitější ze strany matky. Zjistil to longitudinální výzkum na studentech středních škol ve Spojených státech. Pro dívky je signifikantně důležitější podpora ze strany matky než ze strany otce. Dívky, jejichž matky byly podporující, vykazovaly méně depresivních symptomů. Vztah mezi mateřskou podporou a depresivními symptomy je silnější u dívek než u chlapců. Na druhou stranu u otcovské podpory byl rozdíl mezi depresivními symptomy u obou pohlaví velmi malý (Meadows, Brown, & Elder, 2006).

Nejlepší kombinací výchovného stylu otce a matky je samozřejmě oba rodiče autoritativní. Zjistil to výzkum z USA na 195 adolescentech ve středním věku 14,14 let. Adolescenti, jejichž oba rodiče měli autoritativní výchovný styl, měli signifikantně nižší úroveň celkového i školního nepřizpůsobení, lepší osobní nastavení a méně klinických problémů, než jakákoli jiná kombinace rodičovských výchovných stylů. Dobrou zprávou je, že právě kombinace autoritativní matka - autoritativní otec se v tomto výzkumu ukázala jako nejčastější. Nicméně adolescenti s jedním rodičem autoritářským a druhým shovívavým nebo zanedbávajícím nevykazovali emocionální problémy ani problémy s chováním. Naopak u adolescentů s oběma rodiči autoritářskými se objevovalo více školní nepřizpůsobenosti než u dětí, jejichž oba rodiče byli autoritativní nebo každý z rodičů měl jiný výchovný styl. Ještě horší výsledky (v celkovém slova smyslu) měli adolescenti, jejichž oba rodiče byli shodně shovívaví nebo zanedbávající (v porovnání s autoritativním i autoritářským výchovným stylem u obou rodičů) (Panetta, Somers, Ceresnie, Hillman, & Partridge, 2014).

Ve Spojených státech v již zmíněném výzkumu hledali rozdíly mezi výchovným stylem matky a otce v jejich působení na sebehodnocení, životní spokojenost a depresi u adolescentů. Vliv výchovného stylu otce i matky se ukázal většinou velmi podobný. Za

zmínku stojí pouze rozdíl mezi shovívavou matkou a shovívavým otcem. Nejvíce je tento rozdíl patrný u životní spokojenosti, děti se shovívavým otcem vykazují vyšší životní spokojenost než děti se shovívavou matkou. Toto zjištění indikuje, že shovívavý výchovný styl otce pravděpodobně není pro děti tak škodlivý jako shovívavý výchovný styl matky. Mimo jiné matky dětí účastnicích se v tomto výzkumu byly častěji autoritativní a autoritářské než otcové a otcové byli častěji shovívaví a zanedbávající než matky (Milevsky et al., 2007).

Ve Spojených státech bylo zjišťováno působení výchovných stylů otce a matky (a jejich kombinace) na emoční přizpůsobení, sebehodnocení, depresi a úzkost u pozdních adolescentů ve věku od 18 do 22 let ($M=19,22$; $N=475$). Matky byly hodnoceny jako více autoritativní a permissivní než otcové a otcové byli hodnoceni více autoritářští než matky. Co se týká shodného či rozdílného výchovného stylu otce a matky, jako nejčastější se ukázala kombinace oba rodiče shodně autoritativní, což je pozitivní, protože participanti z této skupiny vykazovali nejvyšší úroveň emočního přizpůsobení, signifikantně vyšší než participanti shodně autoritářských rodičů, autoritářského otce a autoritativní matky či permissivního otce a autoritativní matky. Jiné kombinace výchovných stylů rodičů se v této studii neobjevily. Dále se ukázalo, že participanti ze skupiny autoritářský otec - autoritativní matka vykazují vyšší úroveň přizpůsobení než skupina se shodně autoritářskými rodiči. Tyto výsledky ukazují, že shodný výchovný styl obou rodičů nemusí vést k lepšímu emočnímu přizpůsobení. Shodné rodičovství se zdá prospěšné pouze v případě obou rodičů autoritativních. Kombinace shodně autoritářští rodiče a permissivní otec-autoritářská matka jsou spojeny s nižším emočním přizpůsobením. Tato studie ukázala, že shoda ve výchovných stylech obou rodičů nemusí být sama o sobě prospěšná. Je zajímavé, že v této studii se autoritativní otec vyskytoval pouze v přítomnosti autoritativní matky, nikoli sám. U skupiny participantů, kteří mají autoritářského otce a autoritativní matku se úroveň emočního přizpůsobení ukázala jako přiměřená. Toto zjištění naznačuje, že přítomnost jednoho autoritativního rodiče může do určité míry chránit před negativními dopady autoritářského výchovného stylu druhého rodiče (McKinney & Renk, 2008).

V Chorvatsku je autoritativní výchovný styl častější u matek, zatímco autoritářský a permissivní výchovný styl je častější u otců. Výsledky ukazují, že autoritativní a permissivní výchovný styl otce i matky jsou pro sebehodnocení a životní spokojenost dítěte prospěšné. Výchovné styly otce a matky se liší, co se týká vlivu na subjektivní pocit štěstí. Zdá se, že pro prožívání štěstí u adolescenta je důležité, aby

matky byly autoritativní, zatímco otcové mohou být autoritativní nebo permissivní. Výsledky této studie ukazují, že vnímaný otcovský výchovný styl má větší efekt na sebehodnocení a životní spokojenost adolescenta než výchovný styl matky, zatímco na prožívání subjektivního pocitu štěstí má větší vliv výchovný styl matky než otec (Raboteg-Saric & Sakic, 2014). Toto zjištění koresponduje s teorií E. Fromma, který zastává názor, že otcovská láska je podmíněná a mateřská nepodmíněná. Otec dle něj miluje své dítě hlavně proto, jaké je, zda se mu podobá a naplňuje jeho očekávání, zatímco matka miluje své dítě jednoduše proto, že je to její dítě (Fromm, 2015). Pokud mě otec miluje, asi plním jeho očekávání, jsem schopná a mám důvod k vysokému sebehodnocení. Pocit jisté nepodmíněné lásky ze strany matky je spíše spojen s prožíváním štěstí. Pokud je lásky nedostatek, je tomu naopak.

Ve Velké Británii byl proveden výzkum, kterého se zúčastnili pozdní adolescenti a mladší dospělí ve věku od 15 do 25 let ($M=17,62$; $N=356$). Byla zjišťována souvislost mateřských a otcovských výchovných faktorů se sebehodnocením a sebekritikou jako prediktory štěstí. Mezi tyto faktory patřila rodičovská péče, behaviorální omezování ze strany rodičů („discouragement of behavioral freedom“) a odpírání duševní samostatnosti („denial of psychological autonomy“), přesný překlad není pro tuto kapitolu klíčový. Důležitější je zjištění, že mateřské faktory se ukázaly být přímými korelátami štěstí, zatímco otcovské nikoliv. Péče ze strany matky se zdá být silnějším korelátem se sebehodnocením než otcovská péče (Cheng & Furnham, 2004).

I v Japonsku se ukázaly rozdíly mezi působením výchovného stylu otce a matky. Byl zjištěn rozdíl mezi permissivním výchovným stylem matky a otce, otcovský permissivní výchovný styl vedl ke snížení symptomatických problémů a permissivní výchovný styl matky neukázal žádný vliv na duševní zdraví respondentů. Autoritativní výchovný styl matky snížil rizikové chování, zatímco autoritativní výchovný styl otce snížil symptomatické problémy a zlepšil fungování v životě. Matky byly častěji než otcové vnímány jako autoritativní (Uji, et al., 2014).

Zajímavé je, že v Indonésii se výsledky ukázaly jiné. Matky byly více autoritativní než otcové, ale otcové byli vnímáni více autoritářští než matky. Autoritářský výchovný styl ale v této studii nebyl nijak spojen s well-being u dětí. Tento výsledek je pravděpodobně spojen s kulturním kontextem v Indonésii, kde otec má největší autoritu, je respektovaný a vážený. Matky byly také častěji permissivní než otcové (Abubakar et al., 2015).

V brazilské studii se rozdíl mezi výchovným působením otce a matky neukázaly. U všech čtyř typů výchovných stylů byl vliv otce a matky na životní spokojenost a sebehodnocení velmi podobný (Brodski & Hutz, 2012).

5. Jak se liší osobní pohoda chlapců a dívek?

Zajímavé je, že životní spokojenost chlapců a dívek se liší. V tureckém výzkumu se zjistilo, že životní spokojenost chlapců je vyšší než životní spokojenost dívek. Toto platí pro většinu oblastí života, avšak nezávisle na výchovném stylu rodičů (Cenkseven-Önder, 2012). U žen se také ukázalo signifikantně nižší sebehodnocení a vyšší sebekritismus než u mužů (Cheng & Furnham, 2004). Chen (2014) potvrzuje vyšší životní spokojenost u žen než mužů. U mužů bylo zjištěno také vyšší emoční přizpůsobení (McKinney & Renk, 2008). Tato kapitola ukáže, zda tyto rozdíly mezi pohlavími mají souvislost i s výchovnými styly rodičů.

McKinney a Renk (2008) zjistili, že starší adolescenti muži vnímají své rodiče jako více permissivní než ženy. U autoritativního a autoritářského výchovného stylu se rozdíly z hlediska pohlaví neukázaly. Muži také vykazovali větší emoční přizpůsobení než ženy.

U dětí, jejichž matka a otec mají jiný výchovný styl, chlapci vykazují méně klinických problémů než dívky (Panetta, et al., 2014).

Již zmiňovaný evropský výzkum také zjistil, že pohlaví dítěte nemá signifikantní souvislost s vnímáním výchovného stylu matky a životní spokojenosti a depresivních symptomů (Gherasim et al., 2016).

Ve Velké Británii zjistili, že ženy mají větší pocit, že rodiče omezují jejich chování a duševní autonomii, než muži. Zároveň se u nich také ukázalo signifikantně nižší sebehodnocení a vyšší sebekritika než u mužů. V tomto výzkumu se u mužské části vzorku ukázalo, že omezování svobody v chování otcem negativně koreluje se sebehodnocením a pozitivně se sebekritikou a pouze mateřské omezování autonomie signifikantně koreluje se sebehodnocením a sebekritikou. U ženské části vzorku se ukázalo, že omezování svobody v chování od obou rodičů signifikantně pozitivně koreluje se sebehodnocením a subjektivním štěstím a negativně koreluje se sebekritikou. Omezování autonomie ze strany matky bylo se sebehodnocením a sebekritikou spojeno více než stejné chování ze strany otce. Jak u mužů, tak u žen nemělo omezování osobní autonomie vliv na subjektivní pocit štěstí a to ze strany obou rodičů. Dále se zjistilo, že u obou pohlaví rodičovská péče signifikantně pozitivně koreluje se sebehodnocením, subjektivním pocitem štěstí a negativně se sebekritikou

(Cheng & Furnham, 2004). Z těchto zjištění plyne, že efekt jednotlivých výchovných prvků se liší u chlapců a dívek, zároveň ale také záleží na pohlaví rodiče. Předpokládám, že nezáleží jen na rozdílech ve dvojicích chlapec-dívka, matka-otec, ale také na jejich kombinacích. Jestliže se zjistilo, že např. omezování svobody v chování otcem u chlapců negativně koreluje se sebehodnocením, ale u stejného výchovného působení ze strany matky se korelace neukázala, a u dívek omezování svobody v chování koreluje se sebehodnocením u obou rodičů, ve skutečnosti nevíme, zda je důvodem pohlaví rodiče, dítěte nebo jejich kombinace.

V Číně se zjistilo, že chlapci mají pocit větší rodičovské vřelosti než dívky, ale zároveň vypovídají o větším trestání ze strany rodičů než dívky. Toto zjištění značí, že množství vřelosti a trestů ze strany rodičů variuje v závislosti na pohlaví dítěte (Chen & Liu, 2012). Tento rozdíl může plynout i z toho, že dívky jsou citlivější a subjektivně by si přály vřelého chování od rodičů více než chlapci, to ale nemusí znamenat, že jsou rodiče k chlapcům skutečně více vřelí než k dívkám, pouze to tak mohou dívky vnímat. Je třeba, aby se rodiče k dívkám chovali více vřele? Tento výzkum pouze poukázal na rozdíl, jeho příčina ale není jasná.

V japonském výzkumu se ukázalo, že pohlaví dítěte má souvislost s vnímáním výchovného stylu pouze u autoritářského výchovného stylu. U ostatních tří výchovných stylů nebyla zjištěna souvislost s pohlavím dítěte. Muži častěji než ženy hodnotili své rodiče jako autoritářské (Uji et al., 2014).

Výše zmíněný brazilský výzkum zjišťoval mimo jiné i možnou souvislost pohlaví dítěte s vnímáním výchovných stylů a jejich působení na sebehodnocení a subjektivní well-being. Pohlaví dítěte nemělo žádnou souvislost se vzpomínkami na citové týrání rodiči v dětství ani s působením výchovných stylů na sebehodnocení. Negativní a pozitivní dopady jednotlivých výchovných stylů rovněž neměly žádnou souvislost s pohlavím (Brodski & Hutz, 2012).

6. Komunikace mezi rodiči a dětmi

Komunikace v rodině rozhodně ovlivňuje osobní pohodu dětí a adolescentů. Toto platí jak pro komunikaci s matkami, tak pro komunikaci s otci. Samozřejmě mezi komunikací s otcem a matkou jsou rozdíly, ale oba rodiče mají na osobní pohodu dítěte velký vliv. Co se týká komunikace s rodiči, nejde ani tak o kvantitu, jak by se mohlo zdát, ale spíše o kvalitu. Není tak důležité, kolik času děti stráví komunikací se svými rodiči, ale spíše o to, jak je kvalitní a jaké má vlastnosti a aspekty. Těmito tématy se bude zabývat následující kapitola.

Výzkum na skotských dětech a adolescentech (N=4.959) zjistil, že obtížnost komunikace s matkou a s otcem se liší. Jednoduchá komunikace znamená, že pro děti je snadné hovořit s rodiči o věcech, které je obtěžují a trápí. Komunikace s otcem se jak u dívek, tak u chlapců ukázala obtížnější než s matkou s tím, že u dívek je tento rozdíl větší než u chlapců. Komunikace s matkou je pro obě pohlaví podobně obtížná, pro 79% dětí je komunikace s matkou jednoduchá a pro zbytek obtížná. U otců je tomu jinak. V průměru je komunikace s otcem jednodušší pro chlapce než pro dívky. 62% chlapců považuje komunikaci se svým otcem za jednoduchou a 30% za obtížnou a pouze 44% dívek považuje komunikaci s otcem za jednoduchou a 45% za obtížnou. Pro tuto práci je nejdůležitější zjištění, že **děti, které mají obtížnou komunikaci s matkou či otcem mají signifikantně nižší životní spokojenost než děti s jednoduchou komunikací s rodiči** a toto zjištění platí jak pro chlapce, tak pro dívky. Nejnižší životní spokojenost vykazovala skupina dívek s obtížnou komunikací s matkou a nejvyšší chlapci a dívky, kteří měli jednoduchou komunikaci s otcem (i v porovnání s těmi, kteří mají jednoduchou komunikaci s matkou). Komunikace s matkou má silnější vztah s životní spokojeností dítěte než komunikace s otcem, zejména pro dívky. Zajímavé je zjištění, že obtížná komunikace s rodičem je vzhledem k životní spokojenosti dítěte více škodlivá než tento vztah nemít vůbec (s výjimkou dívek a jejich otců). Jinými slovy je pro životní spokojenost dítěte lepší se s matkou nevídat než s ní žít, pokud je jejich komunikace obtížná. Toto zjištění se neukázalo statisticky signifikantní, nicméně je pravděpodobné, že to je kvůli malé části vzorku, která se svým rodičem nemá vztah. Kvalita komunikace s rodičem je tedy vzhledem k životní spokojenosti dítěte důležitější než struktura rodiny (Levin & Currie, 2010).

Další výzkum (Levin, Dallago, & Currie, 2012) výsledky předchozího výzkumu potvrdil. Autoři použili 5.126 skotských adolescentů. Komunikace mezi rodiči a dětmi

se zde ukázala být větším prediktorem životní spokojenosti dětí než struktura nebo bohatství rodiny. Mezi chlapci je obtížná komunikace s alespoň jedním rodičem spojená s nižší životní spokojeností, nicméně obtížná komunikace s oběma rodiči (ve srovnání s jedním) životní spokojenost dále nesnižuje. Obtížná komunikace s jakýmkoli rodičem tedy u chlapců působí jako rizikový faktor. U dívek snadná komunikace s rodiči působí jako protektivní faktor snížení životní spokojenosti, zatímco obtížná komunikace je rizikovým faktorem.

Ve Spojených státech použili pro výzkum souvislosti komunikačních vzorců v rodině a well-being teorii Koerner a Fitzpatrickové (2016), kteří dělí komunikační vzorce v rodině do dvou dimenzí – konverzační orientace a konformní orientace. Pouze stručně vysvětlím, co si pod tím představít. Konverzační orientace znamená, zda rodina vytváří prostředí pro otevřenou a nevázanou komunikaci mezi členy na jakékoli téma. V rodinách s vysokou úrovní této dimenze je společná komunikace spontánní a častá. Konformní orientace znamená, do jaké míry jsou v rodině stejnorodé postoje, hodnoty a názory. V rodinách s vysokou úrovní této dimenze je očekávána uniformita, vyhýbání se konfliktům a poslušnost dětí vůči rodičům a dalším dospělým. Naproti tomu v rodinách s nízkou úrovní této dimenze jsou očekávány heterogenní názory, individualita, rovnost a nezávislost členů rodiny včetně dětí, děti jsou zapojeny do rozhodování. Schrodt a Ledbetter (2007) použili 567 vysokoškolských studentů ve středním věku 20 let ($SD=1,91$) a zjistili, že konverzační orientace má přímou i nepřímou pozitivní souvislost s well-being mladých dospělých. Konformní orientace v rodině se ukázala být inverzně spojená s konverzační orientací, a také má nepřímou negativní souvislost s well-being. Huang (1999) zjistila u vysokoškolských studentů ve středním věku 21 let ($N=196$), že konverzační orientace v rodině je signifikantně spojená s vyšším sebehodnocením, společenskostí, sebeovládáním a nižší plachostí. Konformní orientace v rodině je naopak spojená s nižším sebehodnocením a vyšší plachostí a kontrolováním svého chování.

Podobný výsledek zjistili i Fisher a Dixson (2001), kteří použili 38 adolescentů ve věku 11-18 let. Konverzační orientace v rodině signifikantně pozitivně korelovala se spokojeností s rodinou. Navíc zjistili, že čím vyšší míra konverzační orientace v rodině, tím se dětské očekávání, jak by měl jejich vztah s rodiči vypadat a jaký by si ho přály, více blíží skutečnosti. Podle těchto autorů konverzační orientace zmírňuje konflikty mezi rodiči a dětmi i v nejobtížnějším období, kdy jsou děti ve věku 13-16. Tato věková skupina vykazovala nižší spokojenost s rodinou než ostatní 2 věkové skupiny, nicméně

adolescenti s vysokou mírou konverzační orientace v rodině nebyli tak nespokojeni jako ti s nižší mírou konverzační orientace. Kvůli malé velikosti výzkumného vzorku není tento rozdíl statisticky signifikantní.

Méně kvalitní (méně otevřená a více problematická) komunikace mezi rodiči a dětmi souvisí s přehnaným rodičovstvím (overparenting) (Segrin, Wosidlo, Givertz, Bauer, & Taylor Murphy, 2012). Tito autoři nabrali 538 dvojic mladých dospělých univerzitních studentů ve středním věku 20,28 let a jejich rodičů ve Spojených státech a zjistili, že fenomén přehnaného rodičovství se objevuje hlavně v rodinách, kde rodiče a děti k sobě nejsou navzájem upřímní a otevření, ne vždy si pečlivě naslouchají a od konfliktů raději ustupují než by spolu diskutovali své obavy (jak uvádí rodiče i děti). Ukázalo se, že děti jsou s rodinným prostředím spokojeny do té míry, do jaké cítí dobrou komunikaci s rodiči.

Williams a Hughes (2005) ve výzkumu se 162 vysokoškolskými studenty zjistili, že studenti jsou mnohem více spokojeni s komunikací s rodiči, pokud rodiče znají jejich školní aktivity a mají znalosti v oboru, který jejich děti studují. Mohou s nimi tedy mluvit i o věcech týkajících se školy, což je pro mnohé děti nepříjemné, protože se zde neseťkávají s pochopením, ale spíše nereálnými očekáváními. Williams a Hughes tedy navrhuji umožnit rodičům účastnit se školních aktivit jejich dětí.

Problémy v komunikaci s rodiči dokonce souvisí se spokojeností s vlastním tělem u mladších dospělých. Taniguchi a Aune (2013) to zjistili díky 134 vysokoškolským studentům v průměrném věku 20,4 let. U dívek problematická komunikace s matkami i s otci signifikantně souvisela s nespokojeností s tělem. Zatímco otevřená komunikace s oběma rodiči u dívek nebyla spojena se spokojeností s tělem. Z těchto výsledků vyplývá, že pouze negativní komunikace je spojena se spokojeností s vlastním tělem u dívek a tato korelace je vyšší u komunikace s matkou než s otcem. U chlapců spokojenost s vlastním tělem pozitivně korelovala s otevřenou komunikací s matkou a negativně korelovala s problematickou komunikací s matkou. Komunikace s otcem u chlapců neměla žádný vztah ke spokojenosti s vlastním tělem. Pro dívky i pro chlapce je vzhledem ke spokojenosti s tělem důležitější komunikace s matkou než s otcem.

Ackard, Neumark-Sztainer, Story a Perry (2006) pro svůj výzkum využili 4.746 studentů středních škol ve Spojených státech a zjistili, že děti, které mají pocit, že nemohou se svými rodiči mluvit o svých problémech, necítí, že se o ně rodiče zajímají a pro důležitá rozhodnutí upřednostňují názor kamarádů (než rodičů), jsou více

nespokojené s vlastním tělem, mají nižší sebehodnocení a vyšší pocity deprese, zároveň je u nich častější užívání návykových látek a pokusy o sebevraždu. Pozitivní je, že většina participantů považuje názory rodičů pro důležitá rozhodnutí za hodnotnější než názory kamarádů (75,5% dívek a 82,2% chlapců). Přibližně polovina respondentů uvádí, že může se svou matkou mluvit o svých problémech *velmi mnoho* nebo *docela dost*. S otcem většina dětí o svých problémech nemluví.

Shek (2008) se 3017 žáky středních škol v průměrném věku 12,65 let zjistil, že pokud jsou děti připraveny mluvit se svými rodiči a navzájem si s rodiči důvěřují, jsou signifikantně více spokojené s kontrolou chování ze strany rodičů.

U dětí (N=165) z venkovských oblastí Číny ve středním věku 14,12 let, jejichž rodiče migrovali za prací, byly zjišťovány následky opuštění rodiči, a také efekt komunikace s rodiči. U těchto opuštěných dětí byla zjištěná nižší životní spokojenost a hlavně pocity osamělosti. Nicméně děti, které často komunikovaly s oběma rodiči, měly vyšší životní spokojenost, vyšší spokojenost se školou a pocity štěstí než ty, které často komunikovaly pouze s jedním nebo s žádným rodičem. Děti s oběma rodiči migrujícími měly nejnižší životní spokojenost v porovnání se skupinou s jedním migrujícím rodičem a kontrolní skupinou. Pokud tedy rodiče díky nepříznivé ekonomické situaci musí opustit své děti, častá komunikace působí jako protektivní faktor od nesnází dětí (Su, Li, Lin, Xu, & Zhu, 2013).

7. Společně strávený čas rodičů a dětí

Množství času stráveného s rodinou souvisí s vnímaným pocitem štěstí dítěte. U dětí, které tráví hodně volného času v rodině, je kvalita života vyšší. Děti, které denně mluví s rodiči a schází se s nimi u jídla, jsou častěji šťastné (Hodačová et al., 2011).

Děti a rodiče spolu mohou trávit čas různě. Může se jednat o různé zájmové činnosti, výlety, rodinné návštěvy, ale i činnosti spojené s chodem domácnosti (např. společný úklid), sledování televize, povídání či společné stolování. Většinou na děti čas strávený s rodiči působí pozitivně, to ale neplatí vždy a za všech okolností. Jelikož způsobů, jak mohou rodiče trávit čas s dětmi je opravdu mnoho, a vzhledem ke kapacitě této práce není možné se věnovat všem, budu se zabývat především společně strávenému času u večeře, případně dalších jídel a jeho působením na děti, jejich vývoj a osobní pohodu. Důvodem je to, že tento způsob společného trávení času je dostupný všem rodinám, na rozdíl od ostatních zájmových a dalších aktivit, které se jedinec od jedince a rodina od rodiny liší. Navíc rodinná večeře poskytuje prostor pro komunikaci, která je pro vztah rodičů a dětí a jejich osobní pohodu velmi důležitá, a to u jiných aktivit nemusí platit.

Nejprve bych ráda uvedla alespoň základní informace ke všem typům společných rodinných aktivit obecně a až poté se zaměřím na společný čas u jídla. Offer (2013) ve Spojených státech s dospívajícími ve věku 11-18 let zjistila, že 17% těchto respondentů tráví s rodiči téměř 17% času, buď s jedním z nich, nebo s oběma najednou. Množství času stráveného s matkou u všech typů aktivit je vyšší než množství času stráveného s otcem. Nejvíce společně stráveného času zabírají volnočasové aktivity, asi 4,23 hodin za týden s matkou, 1,41 hodin s otcem a 2,07 hodin s oběma rodiči. Více času s rodiči tráví respondenti o víkendu než během všedních dnů až na společné jídlo, to bylo podobné o víkendu i ve všední dny. Výsledky ukazují, že společné volnočasové aktivity s rodiči jsou pro well-being adolescentů prospěšné. Trávení „produktivního“ času s rodiči jako např. učení, dělání domácích úkolů, dobrovolnictví a činnosti spojené s chodem domácnosti (vaření, uklízení,...) bylo naopak spojené s nižším well-being než u provádění těchto činností bez rodičů. Pohlaví dítěte se neukázalo jako významný faktor pro pravděpodobnost trávení rodinného času u většiny aktivit.

Nyní již ke společnému času strávenému u jídla. Na Novém Zélandu byl proveden rozsáhlý výzkum s 8.500 studenty středních škol. Přibližně 60% adolescentů

společně jí s rodinou často (5x nebo více než 5x týdně) a přes 40% 7x nebo více než 7x týdně. Přes 20% respondentů má společné rodinné jídlo zřídka (2x nebo méně než 2x týdně). Nepříliš častá rodinná jídla jsou více běžná u starších studentů, studentů žijících v oblastech nedostatku a chudých domácnostech. Frekvence společných rodinných jídel se ukázala jako signifikantně spojená s indikátory mentálního zdraví u respondentů. **Respondenti, kteří měli nejvyšší frekvenci rodinných jídel (7 a vícekrát týdně), měli vyšší well-being ve srovnání s těmi, kteří nejedli s rodinou příliš často.** Navíc, respondenti, kteří jedli s rodinou nejčastěji, také měli méně depresivních symptomů a celkově méně potíží ve srovnání s těmi, kteří jedli s rodinou zřídka. Souvislost mezi rodinnými jídly a depresivními symptomy se ukázala výraznější u dívek než u chlapců (Utter et al., 2017).

Jiný výzkum z Nového Zélandu má podobné výsledky. Výzkumný vzorek se skládal z 9.107 studentů středních škol. Frekvence rodinných jídel se zdá být pozitivně spojená s lepšími rodinnými vztahy, zdravím a well-being adolescentů. Frekvence společných rodinných jídel je pozitivně spojená s lepší propojeností rodiny, větší rodičovskou kontrolou dětí a lepší schopností dětí mluvit s rodiči o svých problémech. Častá rodinná jídla byla signifikantně spojená s vyšším well-being a nižší depresivností. Rovněž studenti, kteří jí s rodinou nejvíce často, měli nejméně často myšlenky na sebevraždu i sebevražedné pokusy, méně často holdovali alkoholu, kouřili, užívali marihuanu nebo měli nechráněný pohlavní styk. Vztah mezi rodinnými jídly a zmíněnými indikátory well-being není pozorován u 3-4 společných jídel týdně. Přínos rodinných jídel byl signifikantní při frekvenci 5-6 společných jídel týdně a více (Utter et al., 2013).

V USA byly, co se týká frekvence společných rodinných jídel, zjištěny trošku odlišné výsledky. Výzkumný vzorek čítal 1.608 dětí ve věku od 11 do 18 let. Americké děti jí s rodinou méně často než děti na Novém Zélandu. Asi 44% dětí jí s rodinou 5x a vícekrát týdně a 33% 2x týdně nebo méně často. Co se týká působení společných rodinných jídel na well-being respondentů, se výsledky ukázaly podobné. Rodinná propojenost je spojená s frekvencí rodinných jídel. Vyšší frekvence rodinných jídel signifikantně souvisí s nižší pravděpodobností kouření, pití alkoholu a užívání marihuany. S nižší frekvencí rodinných jídel souviselo větší množství depresivních symptomů a sebevražedných myšlenek u dívek i u chlapců a nižší sebehodnocení a více sebevražedných pokusů mezi dívkami. Například u dívek, které jí s rodinou více než 7x týdně, je téměř z poloviny tak pravděpodobné, že se pokusí o sebevraždu ve srovnání

s dívkami, které nemají žádná rodinná jídla. Souvislost mezi rodinnými jídly a indikátory well-being se i zde ukázala výrazněji u dívek než u chlapců (Eisenberg, Olson, Neumark-Sztainer, Story, & Bearinger, 2004).

V Kanadě jsou rodinná jídla častější než v USA. Z 26.069 dětí ve věku 11-15 let má 61% rodinnou večeři 5x nebo vícekrát týdně a celá třetina dětí každý den. Tento výzkum sledoval četnost večeří a ne jídel, je tedy možné, že kdyby byla sledována četnost všech jídel, výsledky by byly ještě vyšší. **S každou další společnou večeří od žádné po sedm týdně roste duševní zdraví dětí.** Rodinné večeře negativně korelují s internalizačními a externalizačními problémy a pozitivně korelují s emoční pohodou, prosociálním chováním a životní spokojeností dětí. Korelaci rodinných večeří a duševního zdraví lze připsat snadnější komunikaci mezi rodiči a dětmi. Společný čas u večeře vytváří příležitost spolu mluvit a to dále zlepšuje duševní zdraví dětí. Rodinné večeře mají tedy nepřímý vliv na osobní pohodu dětí právě v tom, že zlepšují komunikaci (Elgar, Craig, & Trites, 2013).

Americká studie na dětech ve věku 12 let (N=4.750) zjistila, že rodiče, kteří jsou přítomní u večeří s dětmi, častěji komunikují, chválí děti, dohlížejí na to, kde jsou a více se spolu baví o škole. Navíc se zde zjistilo, že i přesto, že frekvence komunikace adolescentů s rodiči v průběhu dospívání klesá, rodinné večeře v začátcích dospívání jsou spojeny s častější komunikací dětí s rodiči v průběhu času (Fulkerson et al., 2010). A lepší komunikace s rodiči znamená lepší osobní pohodu dítěte.

Množství rodinných večeří dokonce snižuje pravděpodobnost vzniku kyberšikany a zmírňuje její následky na duševní zdraví adolescentů. To bylo zjištěno v USA s výzkumným vzorkem 18.834 adolescentů ve věku 12 až 18 let. Ukázalo se, že množství rodinných večeří zmírňuje souvislost kyberšikany s internalizačními a externalizačními problémy a užívání návykových látek (Elgar et al., 2014).

V americkém výzkumu s 17.977 studenty středních škol ve věku od 12 do 18 let bylo také zjištěno, že vyšší frekvence rodinných večeří je spojená s lepším well-being respondentů. Konkrétně se zde ukázalo, že vyšší frekvence rodinných večeří souvisí s úbytkem depresivních symptomů a nižší pravděpodobností užívání návykových látek a delikventního chování. Tento výzkum na rozdíl od mnoha jiných zjišťoval i různé variace souvislosti frekvence rodinných večeří s well-being dětí. Například u dětí, které měly nejlepší kvalitu vztahu rodič - dítě se ukázal rozdíl v depresivních symptomech a delikventním chování v souvislosti s frekvencí rodinných večeří. Děti, které večeřely s rodinou každý den, měly méně depresivních symptomů a byly méně delikventní než

děti, jejichž rodiny společně nevečeřely nikdy (i přestože měly s rodiči kvalitní vztah). U dětí, jejichž vztah s rodiči byl špatný, byl rozdíl v množství depresivních symptomů a delikventního chování v závislosti na frekvenci rodinných večeří malý. Tento výzkum dále zjistil, že kladné nebo záporné působení rodinných večeří na well-being adolescentů závisí na momentálním vztahu rodič - dítě. U dětí, které se s rodiči v posledním měsíci pohádaly, bylo kladné působení rodinných večeří na užívání návykových látek menší než u dětí, které se s rodiči nepohádaly. **Zdá se tedy, že rodinné večeře mají souvislost s lepšími výsledky adolescentů, když jsou rodinné vztahy silné a kvalitní.** Naopak jedinci se špatnou kvalitou vztahu rodič - dítě mají z rodinných večeří menší prospěch. **Efekt rodinných večeří na well-being dětí tedy závisí na kvalitě rodinných vztahů** (Meier & Musick, 2014).

Jiný americký výzkum se ptal rodičů (N=100) dětí ve věku 8-10 let na důvody, v čem vidí výhody a nevýhody rodinných jídel. Nejčastěji uváděným důvodem, proč si rodiče rodinná jídla užívají, je konverzace. U dvou třetin rodičů byla zaznamenána odpověď jednota během jídla, odpočinek a smích. Nejčastěji si rodiče stěžovali na plánování, přípravu jídla a uklízení, nedostatek času na plánování a samotné jídlo, vybíravost dětí a konflikty během jídel, které vznikaly hlavně ohledně jídla a vybíravosti dětí. Navzdory tomu si i rodiče rodinná jídla užívají (Fulkerson, Story, Neumark-Sztainer, & Rydell, 2008).

8. Návrh výzkumného projektu

8.1 Cíle výzkumu, výzkumné předpoklady a otázky

V této části bakalářské práce se pokusím navrhnout výzkumný projekt, jehož cílem by bylo zjistit **souvislost osobní pohody adolescenta a výchovného stylu otce a matky**.

Na toto téma již bylo provedeno mnoho výzkumů v zahraničí, v České republice však nikoliv. V České republice byly provedeny výzkumy zjišťující kvalitu života českých dětí, kde se mimo jiné i zjišťovalo, do jaké míry se děti cítí šťastné a jaké demografické charakteristiky s kvalitou života dětí souvisí (Hlaváčková et al., 2010), jaké jsou indikátory kvality života dětí (Svatoš & Švarcová, 2006) a jak souvisí pocit štěstí dětí se sociálními vztahy (Hodačová et al., 2011). Dále byly v České republice provedeny výzkumy zjišťující četnosti výchovných stylů dle typologie Čápa a jejich proměnu, kdy se ukázalo, že mezi lety 1991 a 2002 ubylo silné řízení a častěji se vyskytuje slabé řízení (Gillernová, 2009).

Ještě však nebyla zjišťována souvislost mezi osobní pohodou adolescenta a výchovnými styly rodičů. I přesto, že v zahraničí již k tomuto tématu existují výzkumy, považuji za přínosné zjistit, jak je tomu u populace českých dětí, protože vzhledem ke kulturním rozdílům výsledky zahraničních výzkumů nemusí odpovídat situaci v České republice. Výsledky tohoto výzkumu by mohly být užitečné v poradenské praxi.

Dále budu zjišťovat souvislost kvality komunikace rodičů s dětmi a jejich osobní pohody a souvislost frekvence společného stolování s rodiči a osobní pohody dítěte.

Cílem výzkumu je získat materiál a informace potřebné k zodpovězení výzkumných otázek a odpovědět na ně.

Na základě výsledků různých výzkumů jsem formulovala předpoklady, které budou využity pro vymezení příkladů výzkumných otázek, které má výzkum ověřit.

Předpoklady:

1. Optimální vývoj dítěte a jeho vyšší osobní pohoda je v rodině s autoritativním stylem výchovy. Toto je opakovaně zjišťováno v zahraničních výzkumech. Předpokládám tedy, že se ukáže, že nejvíce s vyšší osobní pohodou dítěte koreluje kombinace autoritativní výchovný styl u obou rodičů.
2. Předpokládám, že než shoda výchovných stylů rodičů, je pro dítě a jeho osobní pohodu důležitější, aby alespoň jeden z rodičů byl autoritativní. McKinney a Renk (2008) totiž zjistili, že lepší osobní pohodu měli ti adolescenti, u nichž alespoň jeden rodič byl autoritativní, než děti, jejichž rodiče měli oba stejný, ale méně vhodný výchovný styl nebo každý jiný, ale ani jeden autoritativní. Panetta et al. (2014) zase zjistili, že nejhorší celkové výsledky vykazovali adolescenti, jejichž rodiče byli shodně shovívaví nebo zanedbávající. Adolescenti, jejichž rodiče měli každý jiný výchovný styl, na tom byly lépe. Osobní pohoda dítěte je vyšší, pokud dítě zažívá jak rodičovskou vnímavost, tak požadavky ze strany rodičů. Předpokládám tedy, že (vyjma případů, kdy jsou rodiče shodně autoritativní) osobní pohoda adolescenta bude vyšší, když každý z rodičů má jiný výchovný styl.
3. Na základě výsledků výzkumů provedených v Čechách (Gillernová, 2009) očekávám, že nejvíce zastoupené bude slabé výchovné řízení v kombinaci s kladným nebo záporným emočním vztahem, což odpovídá shovívavému nebo zanedbávajícímu výchovnému stylu. Dále lze očekávat nárůst slabého a pokles silného výchovného řízení.
4. Na základě výsledků zahraničních výzkumů zmiňovaných v šesté kapitole (Ackard et al, 2006; Levin & Currie, 2010; Schrodtt & Ledbetter, 2007 a další) předpokládám, že vyšší kvalita komunikace s rodiči bude pozitivně korelovat s vyšší osobní pohodou adolescenta.
5. Na základě výsledků zahraničních výzkumů zmíněných v sedmé kapitole (Eisenberg et al, 2004; Elgar et al, 2013; Meier & Musick, 2014; Utter et al., 2017 a další) předpokládám, že vyšší frekvence společného stolování bude souviset s vyšší osobní pohodou adolescenta.

Výzkumné otázky:

1. Jaké je zastoupení výchovného stylu otce a matky a jejich kombinací mezi českými dětmi nyní? Jak se liší od předchozích výzkumů?
2. Která kombinace výchovných stylů otce a matky koreluje a jak s vyšší úrovní osobní pohody adolescenta?
3. Je osobní pohoda dítěte vyšší při shodě výchovných stylů obou rodičů nebo při rozdílném výchovném stylu otce a matky?
4. Jak souvisí osobní pohoda dítěte s kvalitou jeho komunikace s rodiči?
5. Jak souvisí osobní pohoda dítěte s frekvencí společného stolování s rodiči?

8.2 Výzkumné metody

Zvolila jsem **kvantitativní** typ výzkumu, kdy pomocí dotazníků zjistím osobní pohodu dětí a výchovný styl otce a matky. Dále budu zjišťovat, jak spolu osobní pohoda dítěte a výchovné styly rodičů korelují a tím i který výchovný styl a která kombinace výchovného stylu otce a matky je pro osobní pohodu dítěte vhodnější a zda je důležitější shoda výchovného stylu obou rodičů či spíše autoritativní výchovný styl jednoho rodiče kompenzuje a zmírňuje negativní dopady méně vhodného výchovného stylu druhého rodiče. Samozřejmě mě také bude zajímat, jak procentuálně jsou jednotlivé výchovné styly a jejich kombinace u českých dětí zastoupeny nyní v porovnání s výsledky předchozích výzkumů. Dále budu zjišťovat, jak osobní pohoda dítěte koreluje s kvalitou komunikace s rodiči a s frekvencí společného stolování.

Vzhledem k tématu výzkumu budu používat metodu **dotazování**. Potřebuji zjistit osobní pohodu dítěte, výchovný styl otce a matky, kvalitu komunikace s rodiči a frekvenci společného stolování. Z toho důvodu použiji dotazník, který bude zjišťovat osobní pohodu dítěte (ke kterému připojím několik otázek, které se týkají kvality komunikace s rodiči a společného stolování) a dotazník, který bude zjišťovat výchovný styl otce a matky. Tyto dva dotazníky spojím do jednoho z důvodu pohodlnější a spolehlivější administrace a následné práce s daty a připojím hlavičku s otázkami na demografické údaje, jako jsou věk, pohlaví a otázka, která bude zjišťovat, zda dítě žije v úplné či neúplné rodině.

Souvislost osobní pohody dítěte a výchovných stylů otce a matky bude v tomto výzkumu klíčová. Výsledky týkající se komunikace s rodiči a společného stolování budou sloužit spíše pro doplnění souvislostí.

Pro zjišťování osobní pohody použiji upravený „Dotazník životní spokojenosti“ (Fahrenberg, Myrtek, Schumacher, & Brähler, 2001). Tento dotazník jsem zvolila z toho důvodu, že v České Republice není žádný vhodný dotazník, který by osobní pohodu dítěte zjišťoval. Tento dotazník byl vytvořen v Německu a byl standardizován na německé populaci. Pro českou populaci normy nejsou, ale v češtině již byl tento dotazník vydán. Vzhledem k povaze našeho výzkumu není standardizace na české populaci klíčová. Autoři uvádějí, že dotazník je určen pro dospělé a děti od 14 let. Vzhledem k povaze některých oblastí otázek (např. manželství a partnerství, děti, sexualita, práce a zaměstnání), ale i jednotlivých otázek ve vhodnějších oblastech a jejich značné neadekvátnosti pro středoškolský věk, jsem položky dotazníku upravila. Některé otázky jsem úplně vyřadila (např. z oblasti sexuality) a některé upravila (např. místo spokojenosti v práci se ptám na spokojenost ve škole, místo spokojenosti s partnerem a dětmi se ptám na spokojenost s rodiči atd.). Originální „Dotazník životní spokojenosti“ měl možnosti odpovědí na sedmibodové škále od „velmi nespokojen(a)“ po „velmi spokojen(a)“. Z důvodu věku respondentů použiji v nově upraveném dotazníku pětibodovou škálu od „spokojen(a)“ po „nespokojen(a)“.

K tomuto dotazníku přidám ještě několik otázek, které budou zjišťovat kvalitu komunikace s rodiči, a otázku na frekvenci společného stolování. Při tvorbě těchto otázek jsem se inspirovala výzkumy použitými v šesté a sedmé kapitole.

Díky modifikaci „Dotazníku životní spokojenosti“ (aby otázky odpovídaly středoškolskému věku respondentů) a jeho doplnění o další otázky týkající se komunikace a společného stolování bude upravený mnou vytvořený dotazník před výzkumným použitím podroben testování základních psychometrických kvalit (kvalitativní a kvantitativní položková analýza, reliabilita testu, vnitřní konzistence). Položky tohoto nově vytvořeného dotazníku přikládám v přílohách (příloha č.1). Co se týká osobní pohody, tento dotazník pokrývá nejdůležitější oblasti života, které souvisí s osobní pohodou - zdraví, škola, finanční situace, volný čas, rodiče, vlastní osoba, přátelé, bydlení.

Pro zjišťování výchovných stylů otce a matky použiji standardizovaný „Dotazník pro zjišťování způsobu výchovy v rodině“ (Čáp & Boschek, 1994). Tento dotazník se skládá ze 40 otázek respektive výroků, např. „Chtěl(a) vždy přesně vědět,

co a jak dělám.“ Na každý výrok respondent odpovídá z možností „ano“, „zčásti“ a „ne“ tak, že danou možnost označí křížkem. Respondenti odpovídají na základě své vlastní subjektivní reflexe – jak oni sami za sebe vnímají a prožívají emoční vztah s rodiči a jejich výchovné řízení. Každý výrok respondent hodnotí zvlášť pro otce a zvlášť pro matku. Vyhodnocením odpovědí získám informace o emočním vztahu dítěte s oběma rodiči a výchovném řízení rodičů, které dosadím do modelu devíti polí. Tyto výsledky následně dosadím do čtyřpolového modelu Baumrindové a to tak, že autoritářský výchovný styl bude zahrnovat pole 1 dle Čápa, autoritativní výchovný styl bude zahrnovat pole 4 a 5, zanedbávající výchovný styl bude zahrnovat pole 2 a 3 a shovívavý výchovný styl bude zahrnovat pole 6, 7 a 8. Pole 9 (tedy respondenty, jejichž jakýkoli rodič zastává výchovný styl, který odpovídá poli 9), které představuje dle Čápa záporně-kladný emoční vztah a jakékoli řízení, z dalšího zpracování vyřadíme. Důvod je takový, že záporně-kladný emoční vztah nelze dosadit do bipolární dimenze dle Baumrindové a jelikož výchovný styl pole 9 není u českých dětí příliš zastoupen (Gillernová, 2009), nenapácháme tímto vyřazením přílišnou škodu.

V následující tabulce uvádím převod výchovných stylů dle Čápa do čtyřpolového modelu Baumrindové.

Autoritářský styl 1	Autoritativní styl 4, 5
Zanedbávající styl 2, 3	Shovívavý styl 6, 7, 8

Tabulka 1 – převod výchovných stylů dle Čápa do modelu Baumrindové (pole 1 – silné nebo střední řízení a záporný emoční vztah, pole 2 – slabé řízení a záporný vztah, pole 3 – rozporné řízení a záporný vztah, pole 4 – silné řízení a kladný nebo extrémně-kladný vztah, pole 5 – střední řízení a kladný nebo extrémně-kladný vztah, pole 6 – slabé řízení a kladný vztah, pole 7 – rozporné řízení a kladný nebo extrémně-kladný vztah, pole 8 – slabé řízení a extrémně-kladný vztah)

8.3 Výzkumný vzorek

Mými respondenty budou adolescenti ve věku 14-15 let. Proto jsem zvolila žáky devátých tříd základních škol a žáky čtvrtých ročníků víceletých gymnázií. Tuto problematiku chci zmapovat v rámci celé České republiky, aby byl výzkumný soubor dostatečně reprezentativní. Vzhledem k tomu, že děti budu rozdělovat do 16 skupin dle výchovných stylů rodičů, potřebuji, aby v každé skupině bylo dostatek respondentů. Pro

dostatečnou velikost a zároveň reprezentativnost vzorku použiji pro výzkum všechny žáky devátých tříd a čtvrtých ročníků víceletých gymnázií v celé České republice.

Jelikož mě zajímají i kombinace výchovného stylu otce a matky, potřebuji žáky z úplných rodin. Z etického hlediska bude vhodné, když dotazníky zadám všem dětem (i těm z neúplných rodin) a až poté je bez jejich vědomí vyřadím a pro zpracování použiji pouze dotazníky dětí z úplných rodin.

8.4 Sběr dat a jejich zpracování

Před samotným sběrem dat si zajistím informovaný souhlas rodičů. To udělám tak, že pošlu rodičům dopis s informacemi o výzkumu a zároveň je požádám, že kdyby s účastí jejich dítěte nesouhlasili, aby se obrátili na školu. V opačném případě to budu považovat za souhlas s účastí jejich dítěte na tomto výzkumu. Tuto pasivní formu informovaného souhlasu jsem zvolila z toho důvodu, abych zvýšila pravděpodobnost účasti dětí, jejichž rodiče jsou zanedbávající.

Sběr dat bude probíhat na školách v průběhu vyučovacích hodin. Nejprve se se školou domluvím, zda by byli ochotni mi umožnit vstup do vyučovacích hodin a získat data od jejich žáků. V případě nesouhlasu bude výzkumný vzorek menší. Pokud bude na dané škole více paralelních tříd, použiji je všechny.

Při samotném sběru dat zadám žákům dotazníky na začátku některé z vyučovacích hodin (po domluvě s učiteli). Představím se žákům, vysvětlím jim princip mého výzkumu, a co bych s jejich pomocí chtěla zjistit. Požádám je o spolupráci a zdůrazním, že účast je anonymní a dobrovolná a kdyby se někdo z jakéhokoli důvodu nechtěl účastnit, tak nemusí. Zároveň dětem vysvětlím, že odpovědi na otázky nejsou správné nebo špatné a záleží mi na jejich subjektivním hodnocení. Vysvětlím jim, jak mají dotazníky vyplňovat a že kdyby měli jakékoli dotazy, ať se na mne neváhají obrátit. Po celou dobu budu přítomná ve třídě a budu hlídat, aby se děti navzájem nerušily a měly možnost se mě kdykoli na cokoli zeptat.

Z dotazníků získám výsledky v podobě hrubých skóre týkajících se osobní pohody dítěte a kombinaci výchovného stylu otce a matky u každého dítěte. Respondenty si rozdělím do 16 skupin dle kombinací výchovných stylů otce a matky. Budu zjišťovat korelace jednotlivých kombinací výchovných stylů rodičů s hrubými skóre osobní pohody. Dále budu zjišťovat korelace mezi hrubými skóre kvality komunikace s rodiči a osobní pohodou a korelaci frekvence společného stolování

s osobní pohodou dítěte. Analýza dat bude provedena pomocí běžných statistických metod.

Diskuse

Cílem této práce bylo zmapovat fenomén osobní pohody dítěte v souvislosti se vztahy v rodině. Používala jsem hlavně výzkumy z 21. století. Nebylo to těžké, jelikož toto téma je relativně nové a starších výzkumů mnoho není.

Chtěla bych zdůraznit, že i přes rozdělení práce do jednotlivých kapitol je celá práce obsahově propojená a kapitoly jsou vnitřně provázané. Výchovné styly rodičů souvisí s komunikací rodičů s dětmi, komunikace v rodině zase souvisí se společně stráveným časem a společně strávený čas může souviset i s výchovnými styly v rodině. Můžeme předpokládat, že v autoritářské rodině nebude prostor pro příliš otevřenou komunikaci a naopak např. při shovívavém výchovném stylu můžeme předpokládat, že děti se nebudou bát otevřeně mluvit se svými rodiči.

Literárně-přehledová část na tyto otázky odpovídá pouze částečně, nicméně navržený výzkum by tyto souvislosti odhalil lépe. Zde se pokusím poukázat na vzájemnou propojenost všech kapitol.

Společné rodinné stolování je dle Uttera et al. (2013) spojené s větší rodičovskou kontrolou dětí (vyšší míra dimenze náročnosti dle typologie Baumrindové). Z toho plyne, že společné stolování souvisí s výchovnými styly. Zároveň je dle těchto autorů společné stolování spojeno s lepší schopností dětí mluvit se svými rodiči o problémech.

Fulkerson et al. (2010) také poukazuje na souvislost společného stolování s častější komunikací a lepším přehledem rodičů, o tom, kde jejich děti jsou a jejich kontrolou.

Za velmi zajímavé a inspirativní považuji výsledky výzkumu Meiera a Musicka (2014), kteří zjistili, že děti mají ze společných večeří větší prospěch, pokud jsou jejich vztahy s rodiči silné a kvalitní. Toto zjištění poukazuje na to, že výsledky předchozích výzkumů bychom neměli považovat za kauzální, tedy že častější rodinné stolování způsobí lepší komunikaci a vyšší osobní pohodu dítěte. Může to být také jednoduše tak, že rodiny, které mají dobré vztahy, spolu častěji stolují právě proto, že mají dobré vztahy.

V této souvislosti bych chtěla poukázat na fakt, že výsledky výzkumů v této práci jsou pouze korelační. Nelze tedy s jistotou říci, že např. autoritativní výchovný styl způsobuje vyšší osobní pohodu dětí. Výsledky výzkumů poukazují na to, že autoritativní výchovný styl ve srovnání s ostatními výchovnými styly koreluje s osobní

pohodou dítěte nejvíce. Nicméně můžeme pouze předpokládat, že autoritativní výchovný styl přispívá k vyšší osobní pohodě dítěte nebo ji dokonce způsobuje

Na druhou stranu zjištění, že autoritativní výchovný styl koreluje s vyšší osobní pohodou dítěte nejvíce, není dle mého názoru překvapivé. Dítě pro správný vývoj potřebuje jak kladný emoční vztah s rodiči, tak i hranice („kam až může“), což představuje dimenze kontroly.

Za zajímavé považuji výsledky čtvrté kapitoly, kde se v několika výzkumech (Meadows et al., 2006; Milevsky et al., 2008) ukázalo, že výchovný styl matky je pro osobní pohodu dítěte pravděpodobně důležitější než výchovný styl otce. Dle mého názoru to může být tím, že matky s dětmi většinou tráví více času než otcové a výchovného působení ze strany matky je víc než ze strany otce.

Dále bych chtěla upozornit, že v této práci jsou použity především zahraniční výzkumy. Jejich výsledky tedy nemusí platit pro českou populaci. Ostatně se ukázalo, že se výsledky mírně interkulturně lišily. V některých výzkumech se ukazovalo, že i shovívavý výchovný styl je spojen s pozitivními výsledky u dětí. V některých výzkumech zanedbávající a autoritářský výchovný styl rodičů koreloval negativně s osobní pohodou dětí, v některých nebyla nalezena souvislost. Tyto rozdíly jistě nemusí být dané pouze interkulturními odlišnostmi, ale i metodologií jednotlivých studií, intervenujícími proměnnými atd.

Kdybych ale měla výsledky shrnout, pak autoritativní výchovný styl rodičů koreluje s vyšší osobní pohodou dítěte nejvíce, ač je v některých státech více zastoupen a v některých méně. Mezi tyto státy patří jak státy západní (např. USA, Kanada, Chorvatsko, Německo, Francie či Austrálie), tak státy východní (např. Japonsko, Čína či Indonésie). Zajímavé je, že Dwairy (2008) uvádí, že v některých nezápadních kulturách je autoritářský výchovný styl spojen s pozitivními výsledky u dětí. Zajímalo by mne, jak je tomu například v zemích blízkého východu či arabských státech. Studie k tomuto tématu pocházející z těchto zemí jsem nenašla.

Skutečnost, že v této práci jsem vycházela z výsledků výzkumů pocházejících z různých zemí a kultur, považuji za nedostatek literárně-přehledové části, nicméně by tomu bylo velmi těžké předejít vzhledem k celkovému nedostatku informací a studií, které jsou nyní k tomuto tématu dostupné. Jistě by bylo zajímavé zopakovat přehledovou studii na toto téma v budoucnu, jelikož předpokládám, že se objeví další výzkumy.

Co se týká navrženého výzkumu, jeho výsledky by měly přinést odpověď na otázku, jak souvisí osobní pohoda dítěte se vztahy v rodině. Jako každý výzkum má i tento své limity a nedostatky.

První oblast nedostatků plyne z použití kvantitativního typu výzkumu, k jehož nevýhodám patří značná reduktivnost a časté chybění kontextu (Ferjenčík, 2000).

Další limity se skrývají v použitých dotaznících. Standardizovaný dotazník, který by zjišťoval osobní pohodu adolescentů, by byl jistě vhodnější než pouze upravená forma Dotazníku životní spokojenosti, který je primárně určený pro dospělé.

Pro zjištění výchovných stylů by bylo vhodnější použití dotazníku vytvořeného pro typologii dle Baumrindové, nicméně takový dotazník nemám k dispozici. Dosazování devítipolového modelu Čápa do čtyřpolového modelu Baumrindové má své nevýhody. Např. úplné vyřazení pole 9 či přiřazení dvou polí (3 a 7), které jsou charakteristické rozporným řízením, do 4 polí nepovažuji za plně spolehlivé, nicméně vzhledem k situaci (kdy je vzhledem k velké zastoupenosti tohoto typu výchovného řízení v České republice nemožné tyto 2 pole vyřadit) jsem se snažila vytvořit nejvíce přijatelnou variantu.

Dále mohou být výsledky výzkumu ovlivněny dalšími intervenujícími proměnnými jako je např. zkreslená výpověď o vztazích v rodině a osobní pohodě, což může být dáno momentální situací v rodině a v životě respondentů a další.

Závěr

V této práci jsem se snažila postihnout souvislost osobní pohody dítěte a vztahů v rodině.

První kapitola je věnována osobní pohodě samostatně. Definuji zde, co je to osobní pohoda, uvádím její dimenze, determinanty a některá nejdůležitější fakta týkající se osobní pohody dětí. Druhá kapitola je o výchovných stylech v rodině. Představuji zde typologii Diany Baumrindové a Jana Čápa a stručně uvádím zastoupení výchovných stylů dle Čápa v České republice.

Ve třetí kapitole jsem se věnovala tomu, jak osobní pohoda dítěte souvisí s výchovnými styly rodičů. Srovnávala jsem výsledky velkého množství zahraničních výzkumů a mohu konstatovat, že výsledky jsou velmi podobné. Ukazuje se, že nejvíce s vyšší osobní pohodou dítěte koreluje autoritativní výchovný styl rodičů. Dále většina výzkumů uvádí, že zanedbávající a autoritářský výchovný styl koreluje s osobní pohodou dítěte negativně.

Čtvrtá kapitola se věnuje kombinacím výchovného stylu otce a matky a jejich odlišnostech v působení na dítě a jeho osobní pohodu. V páté kapitole jsem zjišťovala, zda a jak se liší osobní pohoda u chlapců a u dívek.

Šestá kapitola se týká komunikace mezi rodiči a dětmi. Ukazuje se, že děti, které mají obtížnou a méně kvalitní komunikaci s rodiči, mají nižší osobní pohodu než děti se snadnou a otevřenou komunikací s rodiči.

Poslední kapitola je zaměřená na společný čas rodičů a dětí, zejména na společné stolování. Ukazuje se, že adolescenti, kteří jí s rodinou častěji, mají vyšší osobní pohodu ve srovnání s těmi, kteří nejí s rodinou příliš často.

Tato bakalářská práce je zakončena návrhem výzkumu, který by zjišťoval souvislost osobní pohody dítěte a vztahů v rodině, konkrétně souvislost osobní pohody dítěte s výchovnými styly rodičů, komunikací dítěte s rodiči a frekvencí společného stolování.

Použitá literatura

Abubakar, A., Van de Vijver, F. J. R., Suryani, A. O., Handayani, P., & Pandia, W. S. (2015). Perceptions of Parenting Styles and Their Associations with Mental Health and Life Satisfaction Among Urban Indonesian Adolescents. *Journal Of Child And Family Studies*, 24(9), 2680-2692.

Ackard, D. M., Neumark-Sztainer, D., Story, M., & Perry, C. (2006). Parent-child connectedness and behavioral and emotional health among adolescents. *American journal of preventive medicine*, 30(1), 59-66.

Baumrind, D. (2005). Patterns of parental authority and adolescent autonomy. *New directions for child and adolescent development*, 2005(108), 61-69.

Blatný, M. (2005). Osobnostní předpoklady sebehodnocení a životní spokojenosti: shody a rozdíly. In M. Blatný, J. Dosedlová, V. Kebza, & I. Šolcová, I. (Ed.). *Psychosociální souvislosti osobní pohody*, (pp. 83-108). Brno: MSD.

Bradburn, N. M., & Noll, C. E. (1969). *The structure of psychological well-being*. Chicago: Aldine Pub. Co.

Brodski, S. K., & Hutz, C. S. (2012). The Repercussions of Emotional Abuse and Parenting Styles on Self-Esteem, Subjective Well-Being: A Retrospective Study with University Students in Brazil. *Journal Of Aggression, Maltreatment*, 21(3), 256-276.

Cenkseven-Önder, F. (2012). Parenting styles and life satisfaction of Turkish adolescents. *Educational Research and Reviews*, 7(26), 577.

Coccia, C., Darling, C. A., Rehm, M., Cui, M., & Sathe, S. K. (2012). Adolescent Health, Stress and Life Satisfaction: The Paradox of Indulgent Parenting. *Stress And Health*, 28(3), 211-221.

Čáp, J. (1996). *Rozvíjení osobnosti a způsob výchovy*. Praha: ISV.

Čáp, J., & Boschek, P. (1994). *Dotazník pro zjišťování způsobu výchovy v rodině: příručka*. Bratislava, Brno: Psychodiagnostika.

Davids, E. L., Roman, N. V., & Leach, L. (2015). The effect of family structure on decision making, parenting styles and healthy lifestyle behaviour of adolescents in rural South Africa. *African Journal for Physical Health Education, Recreation and Dance*, 21(32), 953-967.

Donath, C., Graessel, E., Baier, D., Bleich, S., & Hillemacher, T. (2014). Is parenting style a predictor of suicide attempts in a representative sample of adolescents?. *BMC pediatrics*, 14(1), 113.

D'souza, R., & Sudhamayi, P. (2016). The impact of parenting styles on anxiety and depression in children with learning disabilities. *Indian Journal of Health and Wellbeing*, 7(9), 916.

Dwairy, M. A. (2008). Parental Inconsistency Versus Parental Authoritarianism: Associations with Symptoms of Psychological Disorders. *Journal Of Youth And Adolescence*, 37(5), 616-626.

Eisenberg, M. E., Olson, R. E., Neumark-Sztainer, D., Story, M., & Bearinger, L. H. (2004). Correlations between family meals and psychosocial well-being among adolescents. *Archives of pediatrics & adolescent medicine*, 158(8), 792-796.

Elgar, F. J., Craig, W., & Trites, S. J. (2013). Family dinners, communication, and mental health in Canadian adolescents. *Journal of Adolescent Health*, 52(4), 433-438.

Elgar, F. J., Napoletano, A., Saul, G., Dirks, M. A., Craig, W., Poteat, V. P., ... & Koenig, B. W. (2014). Cyberbullying victimization and mental health in adolescents and the moderating role of family dinners. *JAMA pediatrics*, 168(11), 1015-1022.

Fahrenberg, J., Myrtek, M., Schumacher, J., & Brähler, E. (2001). *Dotazník životní spokojenosti - DŽS*. Praha: Testcentrum.

Ferjenčík, J. (2000). Úvod do metodologie psychologického výzkumu. Praha: Portál.

Fisher, J., & Dixson, M. D. (2001). The Role of Communication in Meeting Adolescents' Relational Expectations about the Parent-Child Relationship: Satisfying Teenagers.

Fletcher, A. C., Walls, J. K., Cook, E. C., Madison, K. J., & Bridges, T. H. (2008). Parenting Style as a Moderator of Associations Between Maternal Disciplinary Strategies and Child Well-Being. *Journal Of Family Issues*, 29(12), 1724-1744.

Fromm, E. (2015). *Umění milovat*. Praha: Portál.

Fulkerson, J. A., Pasch, K. E., Stigler, M. H., Farbaksh, K., Perry, C. L., & Komro, K. A. (2010). Longitudinal associations between family dinner and adolescent perceptions of parent-child communication among racially diverse urban youth. *Journal Of Family Psychology*, 24(3), 261-270.

Fulkerson, J. A., Story, M., Neumark-Sztainer, D., & Rydell, S. (2008). Family meals: perceptions of benefits and challenges among parents of 8-to 10-year-old children. *Journal of the American Dietetic Association*, 108(4), 706-709.

Gherasim, L. R., Brumariu, L. E., & Alim, C. L. (2016). Parenting Style and Children's Life Satisfaction and Depressive Symptoms: Preliminary Findings from Romania, France, and Russia. *Journal of Happiness Studies*, 1-16.

Gillernová, I. (2005). Způsob výchovy v současné české rodině z pohledu dospívajících chlapců a dívek. In D. Heller, J. Procházková, & I. Sobotková (Ed). *Psychologické dny 2004 : Svět žen a svět mužů : polarita a vzájemné obohacování : sborník příspěvků z konference Psychologické dny, Olomouc 2004* (pp. 1-14). Olomouc: Universita Palackého v Olomouci.

Gillernová, I. (2009). Edukační interakce rodičů a dětí a její proměny v reflexi dospívajících. *Československá psychologie, Časopis pro psychologickou teorii a praxi*, 53(3), 209-223.

Hlaváčková, E., Hodačová, L., Csémy, L., Šmejkalová, J., & Čermáková, E. (2010). Kvalita života českých dětí. *Československá Psychologie: Časopis pro psychologickou teorii a praxi*, 54(2), 138-146.

Hodačová, L., Hlaváčková, E., Csémy, L., Šmejkalová, J., & Čermáková, E. (2011). Sociální vztahy jako důležitý faktor kvality života dětí. *Československá Psychologie: Časopis pro psychologickou teorii a praxi*, 55(1), 1-11.

Huang, L. N. (1999). Family communication patterns and personality characteristics. *Communication Quarterly*, 47(2), 230-243.

Chen, J. J. -L., & Liu, X. (2012). The Mediating Role of Perceived Parental Warmth and Parental Punishment in the Psychological Well-Being of Children in Rural China. *Social Indicators Research*, 107(3), 483-508.

Chen, W. -W. (2014). The relationship between perceived parenting style, filial piety, and life satisfaction in Hong Kong. *Journal Of Family Psychology*, 28(3), 308-314.

Cheng, H., & Furnham, A. (2004). Perceived Parental Rearing Style, Self-Esteem and Self-Criticism as Predictors of Happiness. *Journal Of Happiness Studies*, 5(1), 1-21.

Kebza, V. (2005). *Psychosociální determinanty zdraví*. Praha: Academia.

Kebza, V., & Šolcová, I. (2005). Koncept osobní pohody (well-being) a jeho psychologické a interdisciplinární souvislosti. In M. Blatný, J. Dosedlová, V. Kebza, & I. Šolcová, I. (Ed.). *Psychosociální souvislosti osobní pohody*, (pp. 9-36). Brno: MSD.

Koerner, F. A., & Fitzpatrick, M. A., (2016). Understanding Family Communication Patterns and Family Functioning: The Roles of Conversation Orientation and Conformity Orientation. *Annals Of The International Communication Association*, 26(1), 36-65.

Levin, K. A., & Currie, C. (2010). Family structure, mother-child communication, father-child communication, and adolescent life satisfaction: A cross-sectional multilevel analysis. *Health Education*, 110(3), 152-168.

Levin, K. A., Dallago, L., & Currie, C. (2012). The Association Between Adolescent Life Satisfaction, Family Structure, Family Affluence and Gender Differences in Parent-Child Communication. *Social Indicators Research*, 106(2), 287-305.

McKinney, C., & Renk, K. (2008). Differential Parenting Between Mothers and Fathers. *Journal Of Family Issues*, 29(6), 806-827.

Meadows, S. O., Brown, J. S., & Elder, G. H. (2006). Depressive Symptoms, Stress, and Support: Gendered Trajectories From Adolescence to Young Adulthood. *Journal Of Youth And Adolescence*, 35(1), 89-99.

Meier, A., & Musick, K. (2014). Variation in Associations Between Family Dinners and Adolescent Well-Being. *Journal of Marriage and Family*, 76(1), 13-23.

Milevsky, A., Schlechter, M., Klem, L., & Kehl, R. (2008). Constellations of Maternal and Paternal Parenting Styles in Adolescence: Congruity and Well-Being. *Marriage*, 44(1), 81-98.

Milevsky, A., Schlechter, M., Netter, S., & Keehn, D. (2007). Maternal and Paternal Parenting Styles in Adolescents: Associations with Self-Esteem, Depression and Life-Satisfaction. *Journal Of Child And Family Studies*, 16(1), 39-47.

Offer, S. (2013). Family Time Activities and Adolescents' Emotional Well-Being. *Journal Of Marriage And Family*, 75(1), 26-41.

Panetta, S. M. D., Somers, C. L., Ceresnie, A. R., Hillman, S. B., & Partridge, R. T. (2014). Maternal and Paternal Parenting Style Patterns and Adolescent Emotional and Behavioral Outcomes. *Marriage*, 50(4), 342-359.

Raboteg-Saric, Z., & Sakic, M. (2014). Relations of Parenting Styles and Friendship Quality to Self-Esteem, Life Satisfaction and Happiness in Adolescents. *Applied Research In Quality Of Life*, 9(3), 749-765.

Rinaldi, C. M., & Howe, N. (2012). Mothers' and fathers' parenting styles and associations with toddlers' externalizing, internalizing, and adaptive behaviors. *Early Childhood Research Quarterly*, 27(2), 266-273.

Ryff, C. D., & Keyes, C. L. M. (1995). The Structure of Psychological Well-Being Revisited. *Journal Of Personality And Social Psychology*, 69(4), 719-727.

Segrin, C., Wozidlo, A., Givertz, M., Bauer, A., & Taylor Murphy, M. (2012). The Association Between Overparenting, Parent-Child Communication, and Entitlement and Adaptive Traits in Adult Children. *Family Relations*, 61(2), 237-252.

Shek, D. T. (2008). Predictors of perceived satisfaction with parental control in Chinese adolescents: A 3-year longitudinal study. *Adolescence*, 43(169), 153.

Schrodt, P., & Ledbetter, A. M. (2007). Communication Processes That Mediate Family Communication Patterns and Mental Well-Being: A Mean and Covariance Structures Analysis of Young Adults From Divorced and Nondivorced Families. *Human Communication Research*, 33(3), 330-356.

Su, S., Li, X., Lin, D., Xu, X., & Zhu, M. (2013). Psychological adjustment among left-behind children in rural China: the role of parental migration and parent-child communication. *Child: care, health and development*, 39(2), 162-170.

Svatoš, T., & Švarcová, E. (2006). Indikátory kvality života žáků základní školy (příspěvek k výzkumné metodologii). In J. Mareš, *Kvalita života u dětí a dospívajících I.* (171-182). Brno: MSD.

Taniguchi, E., & Aune, R. K. (2013). Communication with parents and body satisfaction in college students. *Journal of American College Health, 61*(7), 387-396.

Taylor, A., Wilson, C., Slater, A., & Mohr, P. (2012). Self-esteem and body dissatisfaction in young children: Associations with weight and perceived parenting style. *Clinical Psychologist, 16*(1), 25-35.

Uji, M., Sakamoto, A., Adachi, K., & Kitamura, T. (2014). The Impact of Authoritative, Authoritarian, and Permissive Parenting Styles on Children's Later Mental Health in Japan: Focusing on Parent and Child Gender. *Journal Of Child And Family Studies, 23*(2), 293-302.

Utter, J., Denny, S., Peiris-John, R., Moselen, E., Dyson, B., & Clark, T. (2017). Family Meals and Adolescent Emotional Well-Being: Findings From a National Study. *Journal of Nutrition Education and Behavior, 49*(1), 67-72.

Utter, J., Denny, S., Robinson, E., Fleming, T., Ameratunga, S., & Grant, S. (2013). Family meals and the well- being of adolescents. *Journal of paediatrics and child health, 49*(11), 906-911.

Williams, D. E., & Hughes, P. C. (2005). Family communication patterns and competitor satisfaction: A national survey of collegiate forensics participants. *Argumentation and Advocacy, 42*(1), 19-26.

Williams, L. R., Degnan, K. A., Perez-Edgar, K. E., Henderson, H. A., Rubin, K. H., Pine, D. S., & ... Fox, N. A. (2009). Impact of Behavioral Inhibition and Parenting Style on Internalizing and Externalizing Problems from Early Childhood through Adolescence. *Journal Of Abnormal Child Psychology, 37*(8), 1063-1075.

Přílohy:

Příloha č. 1 - Dotazník osobní pohody

	nespokojen(a)	spíše nespokojen(a)	ani spokojen(a) ani nespokojen(a)	spíše spokojen(a)	spokojen(a)
Se svým tělesným zdravotním stavem jsem...					
Se svou duševní kondicí jsem...					
Se svou tělesnou kondicí jsem...					
Se svou duševní výkonností jsem...					
Se svou obranyschopností proti nemoci jsem...					
Když myslím na to, jak často mám bolesti, jsem...					
Když myslím na to, jak často jsem až dosud byl(a) nemocný(á), jsem...					
Se svým postavením ve škole jsem...					
S úspěchy, které mám ve škole, jsem...					
S atmosférou ve škole jsem...					
Co se týká mých školních povinností a zátěže, jsem...					
S pestrostí, kterou mi škola nabízí, jsem...					
S rodinným příjmem jsem...					
S kapesným jsem...					
S tím, co vlastním, jsem...					
Se svým životním standardem jsem...					
S hmotným zajištěním své existence jsem...					
Se svými možnostmi výdělků jsem...					
S délkou svých prázdnin jsem...					
S množstvím svého volného času po škole a o víkendech jsem...					
S kvalitou odpočinku, který mi přináší prázdniny, jsem...					
S kvalitou odpočinku, který mi přináší volný čas po škole a víkendy, jsem...					
S množstvím času, který mám k dispozici pro své koníčky, jsem...					
S časem, který mohu věnovat					

blízkým osobám, jsem...					
S pestrostí svého volného času jsem...					
S požadavky, které na mne kladou rodiče, jsem...					
Se společnými rodinnými aktivitami jsem...					
S pochopením, které pro mne rodiče mají, jsem...					
S bezpečím, které mi rodiče poskytují, jsem...					
S ochotou pomoci, kterou mi rodiče projevují, jsem...					
Když myslím na to, jak s rodiči vzájemně vycházíme, jsem...					
S uznáním, kterého se mi od rodičů dostává, jsem...					
Se svými schopnostmi a dovednostmi jsem...					
Se způsobem, jak jsem až doposud žil(a), jsem...					
Se svým vnějším vzhledem jsem...					
Se svým sebevědomím a sebejistotou jsem...					
Se svým charakterem (povahou) jsem...					
Se svou vitalitou (tzn. S radostí ze života a životní energií) jsem...					
Když myslím na to, jak vycházím s ostatními lidmi, jsem...					
Se svou tělesnou přitažlivostí jsem...					
Když myslím na to, jak otevřeně mohu mluvit o sexuální oblasti, jsem...					
Když myslím na okruh svých přátel, jsem...					
S kontaktem se svou širší rodinou jsem...					
S kontaktem se svými sousedy jsem...					
S pomocí a podporou, kterou mi poskytují přátelé a známí, jsem...					
Se svou společenskou angažovaností jsem...					
Když myslím na to, jak často se dostanu mezi lidi, jsem...					
S velikostí svého bytu a pokoje jsem...					

Se stavem svého bytu a pokoje jsem...					
S polohou svého bytu jsem...					
S dosažitelností dopravních prostředků jsem...					
Když myslím na míru zátěže hlukem, jsem ve svém bytě...					
Se standardem svého bytu jsem...					
	nesouhlasím	spíše nesouhlasím	ani souhlasím ani nesouhlasím	spíše souhlasím	souhlasím
Komunikace s matkou je pro mne snadná.					
Komunikace s otcem je pro mne snadná.					
Můžu s matkou mluvit o svých problémech.					
Můžu s otcem mluvit o svých problémech.					
Můžu matce říct cokoli.					
Můžu otci říct cokoli.					
Kolikrát týdně (představ si běžný typický týden) společně stoluješ s oběma rodiči (společná večeře, oběd, snídaně)? Napiš do rámečku číslo.					